MAGAZYN

1/2020

AKTUALNOŚCI W KULTURZE – WYMIAR EUROPEJSKI

VIII oś priorytetowa „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury" Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020

Projekt „Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce" w ramach I osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020

Program „Kultura" w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014–2021

AKTUALNOŚCI W KULTURZE – WYMIAR EUROPEJSKI
Wydanie 1/2020
EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Departament Funduszy i Spraw Europejskich
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17
00-071 Warszawa
Tel.: 22 69 25 410
Faks: 22 69 25 440
e-mail: poiis@mkidn.gov.pl
www.poiis.mkidn.gov.pl

Zespół redakcyjny:
dr Monika Smoleń-Bromska
dr Karolina Tylus-Sowa
Przemysław Niedźwiecki
Katarzyna Stasiaczek
Marek Góźdź
Katarzyna Binkiewicz
Magdalena Mazurkiewicz-Suchecka
Anna Gronek
Daria Mościcka-Piórkowska
Edyta Tarasek-Wojciechowska
Aneta Suchta
Tomasz Gac

Projekt i skład: Printomato.pl

VIII oś priorytetowa „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”
Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020

Program „Kultura”
w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014–2021

Wspólnie działamy na rzecz Europy zielonej, konkurencyjnej i sprzyjającej integracji społecznej

Projekt „Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce” w ramach I osi priorytetowej
Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020

Materiał współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Funduszu Spójności oraz budżetu państwa w ramach Pomocy Technicznej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020.

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce pierwszy numer biuletynu, w którym chcemy przybliżyć Państwu aktualności dotyczące spraw kultury na poziomie europejskim oraz przedstawić najważniejsze źródła finansowania kultury z zewnętrznych środków pomocowych. Chcemy pokazać Państwu efekty wdrażania:

- VIII osi priorytetowej „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury” Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020,
- projektu „Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce” w ramach I osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020,
- Programu „Kultura” w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014–2021.

W ramach VIII osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 dofinansowanie otrzymały 144 projekty. Koszt całkowity podpisanych umów to ponad 2,9 mld zł, w tym blisko 2 mld zł pochodzi z Unii Europejskiej. Jest to program finansujący prace związane z konserwacją i renowacją obiektów zabytkowych oraz poprawą stanu infrastruktury kultury.

Projekt „Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce” jest również finansowany w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020. To unikatowe w skali europejskiej przedsięwzięcie mające na celu zwiększenie efektywności energetycznej 187 budynków w 139 szkołach artystycznych w Polsce. Skala inwestycji jest ogromna – obejmie prawie 60% jednostek podległych Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Z kolei program „Kultura” jest finansowany przez Norwegię, Islandię i Liechtenstein w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2014–2021. Jego główny cel stanowi rozwój współpracy kulturalnej oraz przedsiębiorczości w sektorze kultury i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W ramach tego programu realizowane są zarówno projekty o charakterze inwestycyjnym, jak i wydarzenia artystyczne.

W naszej publikacji znajdą Państwo bieżące informacje z zakresu finansowania kultury ze środków europejskich oraz pogłębione analizy dotychczas przeprowadzonych działań.

Życzymy państwu przyjemnej lektury!

Departament Funduszy i Spraw Europejskich

SPIS TREŚCI

Fot. P. Ulatowski

Aktualności europejskie **6**

Prezydencja w Radzie Unii Europejskiej 7

Spotkania ministrów kultury podczas prezydencji chorwackiej 7

Prace Komitetu do spraw Kultury i Grupy Roboczej do spraw Audiowizualnych 10

Konkluzje Rady przyjęte w trakcie prezydencji chorwackiej 10

Grupy do spraw otwartej metody koordynacji 12

Kultura w ramach nowego budżetu funduszy strukturalnych 13

Statystyki **14**

Podsumowanie pierwszego naboru wniosków do działania II „Poprawa dostępu do kultury i sztuki" w ramach Programu „Kultura" 15

Stan realizacji VIII osi priorytetowej „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury" Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 18

Analizy **20**

Konkluzje w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego – pomysł prezydencji na zwrócenie uwagi na zagrożenia dziedzictwa kulturowego (z uwzględnieniem zagadnienia dotyczącego klimatu) 20

Europejski Zielony Ład szansą dla Europy. Neutralność klimatyczna i ochrona środowiska naturalnego przy jednoczesnym tworzeniu nowych miejsc pracy – oto nowa strategia Komisji Europejskiej dla Unii Europejskiej 26

Wspieranie młodych twórców kultury poprzez modernizację energetyczną szkół artystycznych 30

Trwałe partnerstwa międzynarodowe w obszarze kultury nawiązane w ramach mechanizmu finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego w latach 2004–2016 34

Wywiady **44**

Postęp cywilizacyjny, wywołujący zmianę oczekiwań społeczeństwa, głównie młodego pokolenia, wymusza konieczność dostosowania istniejących miejsc publicznych do nowych zadań
Wywiad z doktorem Tomaszem Makowskim, dyrektorem Biblioteki Narodowej w Warszawie 45

Termomodernizacja to projekt, który wymagał mnóstwa pracy i ogromnego zaangażowania wielu osób. Ale w kolejnych latach, a nawet dziesięcioleciach, przyniesie on różnorodne korzyści
Wywiad z doktorem Zdzisławem Bujanowskim, dyrektorem Centrum Edukacji Artystycznej 48

AKTUALNOŚCI EUROPEJSKIE

Fot. P. Ulatowski

Prezydencja w Radzie Unii Europejskiej

Trzydziestego czerwca 2020 roku Chorwacja zakończyła przewodnictwo w Radzie Unii Europejskiej, 1 lipca przekazując je na następne pół roku Niemcom.

Program Prezydencji Niemieckiej został opracowany w myśl hasła: „Razem na rzecz odbudowy Europy" i skupia się wokół następujących zagadnień:

- zaradzenie skutkom pandemii w perspektywie długoterminowej, a także odbudowa gospodarcza i społeczna,
- silniejsza i bardziej innowacyjna Europa,
- sprawiedliwa Europa,
- zrównoważona Europa,
- Europa bezpieczeństwa i wspólnych wartości,
- Europa o silnej pozycji na świecie[1].

W obszarze kultury i mediów prezydencja chce skoncentrować się m.in. na problemie odbudowy sektora po pandemii COVID-19, zakończeniu negocjacji w ramach trilogów nad wnioskiem w sprawie programu „Kreatywna Europa" i wypracowaniu konkluzji Rady w sprawie równości płci w dziedzinie kultury oraz w kwestii pluralizmu mediów.

Spotkania ministrów kultury podczas prezydencji chorwackiej

W minionym półroczu, w trakcie przewodnictwa Chorwacji w Radzie Unii Europejskiej, odbyły się dwie nieformalne wideokonferencje ministrów kultury – pierwsza z nich 8 kwietnia, druga 9 maja br. Taki format spotkań był podyktowany wybuchem pandemii COVID-19, która uniemożliwiła zorganizowanie fizycznych posiedzeń.

Podczas nieformalnego spotkania ministrów kultury 8 kwietnia 2020 roku omówiono oddziaływanie i skutki pandemii COVID-19 zarówno na sektor kultury, jak i sektor kreatywny. Warto dodać, że spotkanie to było pierwszym w historii posiedzeniem ministrów kultury w formie zdalnej wideokonferencji. Podczas posiedzenia ministrowie poszczególnych państw członkowskich wskazywali na działania antykryzysowe, które są podejmowane przez różne kraje Unii Europejskiej. Istotną kwestią poruszoną podczas zebrania było omówienie sposobów przeciwdziałania negatywnym skutkom epidemii COVID-19 w obszarze kultury oraz w przemysłach kreatywnych.

[1] Prezydencja w Radzie UE, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/presidency-council-eu/ [dostęp 19.10.20]

Efekt spotkania to **opracowanie projektu wspólnej deklaracji ministrów kultury dotyczącej wsparcia sektorów kultury i kreatywnych w czasach kryzysu**, będącego wyrazem solidarności ze środowiskami twórczymi w tym trudnym okresie.

W deklaracji ministrowie kultury podkreślili, że sektor kultury i sektor kreatywny należą do obszarów, które zostały najbardziej dotknięte skutkami pandemii, a co za tym idzie, potrzebują jak najszybszej pomocy i wsparcia. Wskazano również na rolę mediów i dziennikarzy – istotnych i kluczowych w zwalczaniu dezinformacji i fałszywych wiadomości (tzw. fake news), m.in. w zakresie informacji na temat pandemii spowodowanej koronawirusem SARS-CoV-2. Ponadto zalecono wdrożenie zestawu środków i rozwiązań – zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim, które będą stanowiły podstawę odbudowy sektora kultury.

W tekście deklaracji uwzględniono uwagę Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, która dotyczyła konieczności wykorzystania funduszy strukturalnych do łagodzenia skutków kryzysu i przywracania równowagi w sektorze kultury i kreatywnym. W deklaracji dodano również, że należy dopilnować tego, aby pomoc finansowa pochodząca z różnego rodzaju funduszy i programów Unii Europejskiej docierała do obu tych sektorów oraz aby tym samym przyczyniała się do ich poprawy i dobudowy.

Deklaracja została zaakceptowana przez wszystkie państwa członkowskie z wyjątkiem Węgier. Poniżej przytoczono jej tekst.

Declaration

by the Ministers of Culture and Media of Austria, Belgium, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Malta, Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain and Sweden on culture in times of COVID – 19 crisis

Following the videoconference on 8 April 2020 of European Union Ministers of Culture and Media, and also the European Commission, on how to respond to the unprecedented human and economic crisis caused by the COVID-19 outbreak, Ministers of Austria, Belgium, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Malta, Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain and Sweden have issued this declaration.
We, Ministers of Culture and Media of Austria, Belgium, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Malta, Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain and Sweden and our representatives, having met digitally for the first time in history due to the COVID-19 pandemic, in order to have an informal exchange of views and find solutions together:
WELCOME the measures taken by Member States and the European Commission, especially those taken to support the cultural and creative sectors, including the audiovisual and media sector, to help businesses and individuals who are particularly affected and to safeguard the well-being of our citizens by making cultural content accessible to them online.
STRESS that culture is a reflection of unity in diversity, societal values and identity, tradition and innovation, contemporaneity and forward thinking; it builds bridges and fosters resilience, understanding and connection, and will be a key resource in the aftermath of the crisis and the recovery from it. Artists are the backbone of our culture and specific attention must be granted to them.
RECALL that the cultural and creative sectors, including the audiovisual and media sector, are essential to the European economy but are among the sectors most dramatically hit by the pandemic, and that rarely has such solidarity been more evident than in this moment of crisis, when all EU Member States have mobilised at once to help those hard-hit sectors navigate these challenging times.
UNDERLINE the vital role of the media and more particularly of journalists, whose timely and credible reporting and dedication to combatting disinformation and fake news have never been more essential; these are the values that we need to encourage and hold in high regard.
AGREE, under these exceptional circumstances, that an immediate, ambitious, and sustainable policy response is needed and jointly **COMMIT** to acting and responding swiftly and flexibly to developments as they unfold.
HAVE therefore **PUT TOGETHER** a first set of national and European measures as a basis for further action to support the recovery of the sectors.
NOTE that during our deliberations the following measures were proposed: to regularly make an informed assessment of the situation in order to act appropriately, to put forward solutions whereby EU-level effort will supplement the national measures today and in a multiannual perspective, with special attention to the flexibility and digital initiatives within the Creative Europe programme, and to ensure that the aid provided by EU funds and programmes reaches the cultural and creative sectors and contributes to their recovery.
REAFFIRM that we are determined to take further decisive policy action in order to support the cultural and creative sectors in times of crisis and beyond[2].

Podczas spotkania Komisja Europejska zapowiedziała także powołanie platformy Creatives Unite, która ma za zadanie pomóc artystom, wykonawcom i innym osobom działającym w sektorach kultury i kreatywnym w łatwiejszym dzieleniu się informacjami podczas kryzysu spowodowanego wybuchem pandemii COVID-19. Użytkownicy platformy mają dostęp do wielu zasobów oraz licznych sieci i organizacji oraz możliwość współtworzenia projektów. Platforma jest dostępna pod adresem: https://creativesunite.eu/[3].

Druga wideokonferencja ministrów kultury państw członkowskich Unii Europejskiej odbyła się 19 maja 2020 roku. Polskę reprezentował na niej Wiceprezes Rady Ministrów, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, prof. dr hab. Piotr Gliński.

Na posiedzeniu omówiono działania podejmowane przez poszczególne państwa członkowskie w zakresie ograniczania negatywnych skutków pandemii COVID-19 w sektorach kultury i kreatywnym. Ministrowie postulowali, aby działania na rzecz odbudowy obu sektorów były również włączane do inicjatyw Unii Europejskiej na rzecz odbudowy gospodarczej[4].

Podczas spotkania przedstawiciel Polski podkreślił konieczność uwzględnienia większego wsparcia inwestycji w sektorze kultury w przygotowywanych wieloletnich ramach finansowych. Wskazał również na konieczność wzmocnienia koordynacji i współpracy Komisji Europejskiej w poszczególnych obszarach polityki regionalnej, zatrudnienia oraz edukacji, kultury i młodzieży.

---

[2] Deklaracja dostępna jest także na stronie MKiDN: https://www.gov.pl/web/kultura/polska-sygnatariuszem-europejskiej-deklaracji-w-sprawie-kultury-w-czasie-pandemii-covid-19 [dostęp 19.10.20]
[3] Creatives Unite – start europejskiej platformy wspierającej artystów, online: https://www.gov.pl/web/kultura/creatives-unite---start-europejskiej-platformy-wspierajacej-artystow [dostęp 19.10.20]
[4] Wideokonferencja ministrów kultury, 19 maja 2020, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/eycs/2020/05/19/culture/ [dostęp 19.10.20]

Prace Komitetu do spraw Kultury i Grupy Roboczej do spraw Audiowizualnych

Program „Kreatywna Europa”

Program „Kreatywna Europa” jest programem unijnym, który oferuje wsparcie finansowe sektora kultury i audiowizualnego. Obecna perspektywa finansowa programu obejmuje okres na lata 2014–2020. W maju 2018 roku Komisja Europejska przedstawiła projekt na lata 2021–2027.

Nowy program „Kreatywna Europa” będzie obejmował trzy następujące aspekty:
- kultura – sektor kultury i kreatywny,
- media – sektor audiowizualny,
- komponent międzysektorowy – działania we wszystkich sektorach kultury i kreatywnych.

Głównymi celami szczegółowymi programu jest poszerzanie na szczeblu europejskim współpracy artystycznej i kulturowej wraz z mobilnością artystów i specjalistów. Program ma za zadanie również promowanie współpracy, konkurencyjności i potencjału w zakresie innowacji europejskiej w branży audiowizualnej oraz wspieranie tworzenia, upowszechniania i popularyzowania europejskich utworów[5].

Aktualnie trwają prace nad wnioskiem dotyczącym rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego program „Kreatywna Europa” (2021–2027) i uchylającego rozporządzenie (UE) nr 1295/2013. Zgodnie z konkluzjami Rady Europejskiej ze szczytu w dniach 17–21 lipca 2020 roku budżet tego programu wyniósłby 1,842 mld EUR[6].

Konkluzje Rady przyjęte w trakcie prezydencji chorwackiej

Z inicjatywy prezydencji Chorwacji w pierwszym półroczu 2020 roku przyjęto trzy projekty konkluzji Rady:

[5] „Kreatywna Europa”: Rada uzgadnia stanowisko w sprawie programu na lata 2021–2027, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/12/20/creative-europe-council-agrees-its-position-on-the-programme-for-2021-2027/ [dostęp 19.10.20].

[6] Informacje wewnętrzne MKiDN, online: https://kreatywna-europa.eu/; Program „Kreatywna Europa” 2021–2027, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/creative-europe-2021-2027/ [dostęp 19.10.20]; „Kreatywna Europa”: Rada uzgadnia stanowisko w sprawie programu na lata 2021–2027, *op. cit.*; Budżet Unii Europejskiej 2021–2027: Wzmocnienie europejskich sektorów kultury i kreatywnego, online: https://kreatywna-europa.eu/budzet-unii-europejskiej-2021-2027-wzmocnienie-europejskich-sektorow-kultury-i-kreatywnego/ [dostęp 19.10.20]

1. Konkluzje Rady w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego

Prace nad dokumentem prowadzono na forum Komitetu ds. Kultury, który jest organem przygotowawczym Rady Unii Europejskiej. Zarządzanie ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego było jednym z obszarów priorytetowych w dziedzinie kultury, wskazanym przez Chorwację podczas półrocznego przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej.

W tekście konkluzji wskazano m.in., że *zmiana klimatu to zjawisko globalne i ogromne wyzwanie, które ma duży wpływ na dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Konieczne jest, w jak największym stopniu, podejmowanie środków służących zapobieganiu negatywnym skutkom, ich ograniczaniu, dostosowywaniu się do nich, a tam, gdzie to możliwe – ich likwidowanie*[7].

Odniesiono się również do kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19, wskazując: *kryzysy, takie jak pandemia COVID-19, mają ogromny wpływ na sektory kulturalny i kreatywny pod względem gospodarczym i społecznym*[8].

Dodano także, że *badania odgrywają istotną rolę w zrozumieniu charakteru i skutków zagrożeń, takich jak zmiana klimatu, i w opracowywaniu innowacyjnych i sprawnych metodologii zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego*[9].

Warto jednak podkreślić, że konkluzje nie są dokumentem prawnie wiążącym, a jedynie wyrażają stanowisko Rady. Powyższy dokument zostanie szczegółowo omówiony na kolejnych stronach biuletynu.

2. Konkluzje zmieniające plan prac w dziedzinie kultury na lata 2019–2022

W wyniku prac Komitetu ds. Kultury do istniejących konkluzji dodano nowy priorytet (F) pod tytułem „Kultura jako siła napędowa zrównoważonego rozwoju”. Warto zauważyć, że w ramach nowego priorytetu zdecydowano się na powołanie tak zwanej grupy otwartej metody koordynacji (OMK) ds. kulturowego wymiaru zrównoważonego rozwoju, w skład której wchodzą eksperci z państw członkowskich Unii Europejskiej.

Należy podkreślić, że jednym z podstawowych działań Unii Europejskiej w ramach programu strategicznego 2019–2024 jest propagowanie zrównoważonego rozwoju, dlatego postanowiono, aby do planu pracy w dziedzinie kultury włączyć priorytet podkreślający rolę kultury jako czynnika zrównoważonego rozwoju. W konkluzjach odniesiono się do zbieżności niektórych celów polityk i środków kulturalnych Unii Europejskiej z celami Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) oraz Agendą ONZ 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju[10].

[7] Tekst konkluzji dostępny jest na stronie https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/konkluzje-rady-w-sprawie-zarzadzania-ryzykiem-w-obszarze-dziedzictwa-69327402 [dostęp 03.12.2020]

[8] *Op. cit.*

[9] *Op. cit.*

[10] Kultura i sprawy audiowizualne: Rada przyjmuje konkluzje o zarządzaniu ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego o umiejętności korzystania z mediów oraz o zmianie planu prac w dziedzinie kultury na lata 2019–2022, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/05/26/culture-and-audiovisual-the-council-adopts-conclusions-on-risk-management-in-the-area-of-cultural-heritage-media-literacy-and-the-amendment-of-the-work-plan-for-culture-2019-2022/ [dostęp 21.10.20]; Konkluzje Rady zmieniające plan prac w dziedzinie kultury na lata 2019-2022, online: https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzienniki-UE/konkluzje-rady-zmieniajace-plan-prac-w-dziedzinie-kultury-na-lata-2019-2022-69328639 [dostęp 19.10.20]

3. Konkluzje w sprawie umiejętności korzystania z mediów w stale zmieniającym się świecie

Konkluzje były przedmiotem prac Grupy Roboczej ds. Audiowizualnych. W treści dokumentu wskazano m.in., że obywatele są nieustannie narażeni na dezinformację, mowę nienawiści i manipulację, w związku z czym umiejętność korzystania z mediów ma coraz większe znaczenie. Mając to na uwadze, w dokumencie zwrócono się do państw członkowskich o podejmowanie różnego rodzaju działań skierowanych przeciwko dezinformacji. W konkluzjach podkreślono również znaczenie skutecznych środków do walki z dezinformacją, przy czym jednocześnie położono nacisk na ochronę wolności słowa.

Konkluzje dotyczą także wsparcia niezależnego i profesjonalnego dziennikarstwa. W dokumencie stwierdzono, że wzmacnianie profesjonalnego dziennikarstwa, dziennikarstwa śledczego, niezależnych mediów oraz pluralizmu mediów, jak również ułatwianie obywatelom dostępu do wiarygodnych oraz zróżnicowanych źródeł informacji oraz budowanie zaufania publicznego przyczyniają się do ochrony demokracji[11].

Warto podkreślić, że powyższe trzy dokumenty zostały przyjęte z zastosowaniem procedury pisemnej (ze względu na panujące warunki związane z pandemią COVID-19 nie było możliwe zwołanie posiedzenia Rady w tradycyjnej formie).

Procedura pisemna dla powyższych projektów konkluzji Rady zakończyła się pomyślnie 25 maja 2020 roku.

Grupy do spraw otwartej metody koordynacji (OMK)

Na podstawie „Konkluzji Rady w sprawie planu prac w dziedzinie kultury na lata 2019–2022" przystąpiono do tworzenia tzw. grup do spraw otwartej metody koordynacji (OMK).

Udział w pracach grup jest dobrowolny, a państwa mogą do nich dołączyć w każdej chwili. W tym celu muszą wyznaczyć członków grupy – ekspertów. Każda grupa koncentruje się na wypracowaniu konkretnych i przydatnych rezultatów dotyczących wskazanego zagadnienia. Mandat każdej z grup jest finalizowany przez Komitet ds. Kultury na podstawie projektu mandatu zaproponowanego przez Komisję Europejską.

Do końca II kwartału 2020 roku sfinalizowano mandaty grup ds. otwartej metody koordynacji złożonych z ekspertów państw członkowskich ds.:

- kultury i spójności społecznej,
- wysokiej jakości architektury i środowiska zbudowanego,
- wielojęzyczności i tłumaczeń,
- kulturowego wymiaru zrównoważonego rozwoju,
- równości płci,
- koprodukcji w sektorze audiowizualnym[12].

[11] Kultura i sprawy audiowizualne: Rada przyjmuje konkluzje o zarządzaniu ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego..., *op. cit.*
[12] Informacje wewnętrzne MKiDN oraz Konkluzje Rady w sprawie planu prac w dziedzinie kultury na lata 2019–2022, online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01)&from=EN [dostęp 21.10.20]

Kultura w ramach nowego budżetu funduszy strukturalnych

Dwudziestego ósmego maja 2020 roku Komisja Europejska przedstawiła nowelizację rozporządzeń określających zakres wsparcia z funduszy strukturalnych w latach 2021–2027. W projekcie rozporządzenia ws. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) Komisja zaproponowała włączenie działań z zakresu kultury także do celu polityki 4 (CP4): „Europa o silniejszym wymiarze socjalnym". W pierwotnej wersji projektu rozporządzenia wsparcie kultury wymienione było wprost tylko w ramach celu polityki 5 (CP5) ukierunkowanego terytorialnie i dedykowanego przede wszystkim na poziom lokalny. Realizacja przedsięwzięć w ramach CP5 uwarunkowana jest ich ujęciem w ramach szerszego, kompleksowego założenia inwestycyjnego (tj. w ramach zintegrowanych instrumentów terytorialnych), realizowanego przez jednostki samorządu terytorialnego i przyczyniającego się do podnoszenia poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego określonych obszarów. Dodanie celu szczegółowego, dotyczącego *wzmocnienia roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, włączenia społecznego i innowacji społecznych*[13], w ramach CP4 daje możliwość interwencji z poziomu krajowego (realizacja polityki państwa w obszarze kultury). Pozwala także na ukierunkowanie wsparcia w większym stopniu na efekty społeczne, a nie tylko na wymiar ekonomiczny.

Zmiana projektu rozporządzenia przez Komisję Europejską jest istotna z powodu roli, jaką kultura odgrywa w walce z wykluczeniem społecznym (podnosi aktywność społeczeństwa i zwiększa jego udział w wydarzeniach kulturalnych). Polska w sposób szczególny wpłynęła na podjęcie tej decyzji, od początku procesu negocjacji zgłaszając powyższy postulat. Ponadto była dwukrotnie inicjatorem wspólnego listu ministrów kultury Unii Europejskiej w tej sprawie do właściwych komisarzy. Premier Piotr Gliński omówił tę kwestię osobiście z Komisarz ds. spójności Elisą Ferreirą w Katowicach w styczniu br.

Filharmonia Krakowska im. K. Szymanowskiego, fot. P. Ulatowski

[13] Amended proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund COM(2020)452, Bruksela 28.05.2020 r.

STATYSTYKI

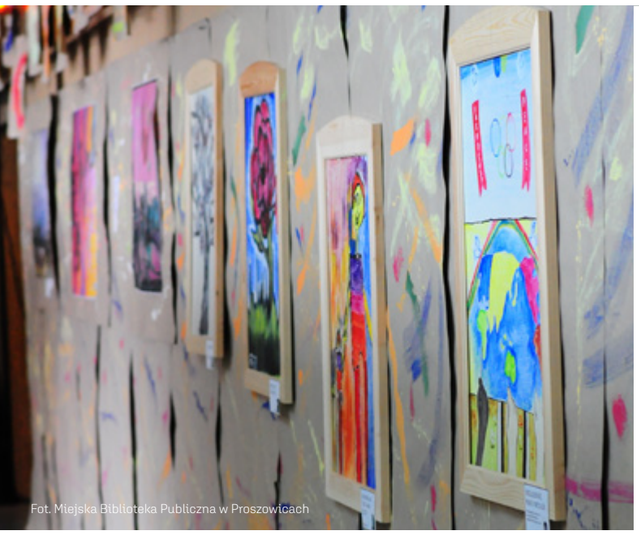

Fot. Miejska Biblioteka Publiczna w Proszowicach

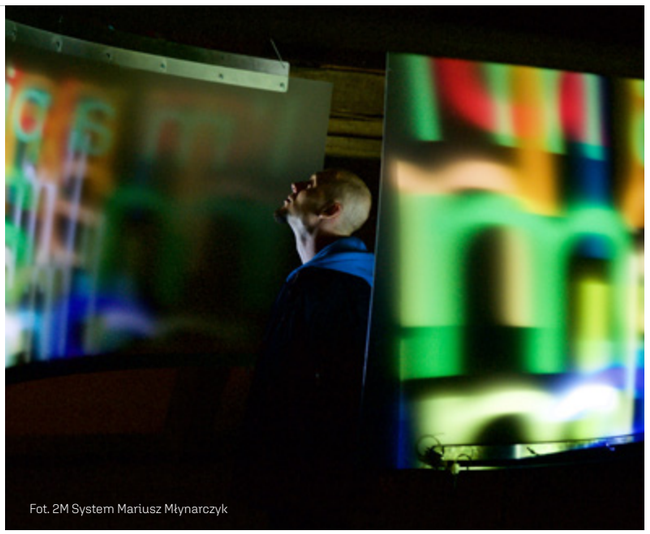

Fot. 2M System Mariusz Młynarczyk

Fot. Rafał Siderski

Podsumowanie pierwszego naboru wniosków do działania II „Poprawa dostępu do kultury i sztuki” w ramach Programu „Kultura”

Zakończył się pierwszy nabór wniosków w ramach Działania II „Poprawa dostępu do kultury i sztuki” programu „Kultura” finansowanego z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz budżetu państwa.

Wnioskodawcy złożyli do ministerstwa 76 projektów. Łącznie wnioskowali o środki w wysokości ponad 86,8 mln zł, przy dostępnej alokacji w kwocie 20,1 mln zł. Najwięcej projektów złożono z województwa mazowieckiego, małopolskiego i dolnośląskiego, najmniej z podkarpackiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego. Najliczniejszą grupę aplikujących reprezentowały organizacje pozarządowe aktywne na polu kultury. Najwięcej partnerstw zawiązano z instytucjami z Norwegii – na 124 było to aż 101 partnerstw.

Struktura podziału wniosków według województw

Wnioskodawcy według województw

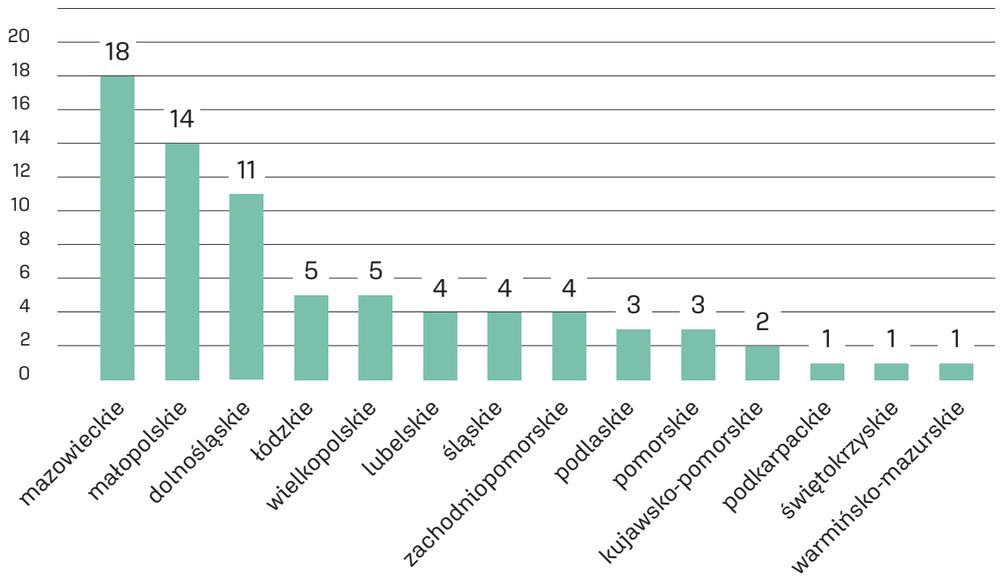

Partnerzy zagraniczni

Partnerzy według krajów pochodzenia

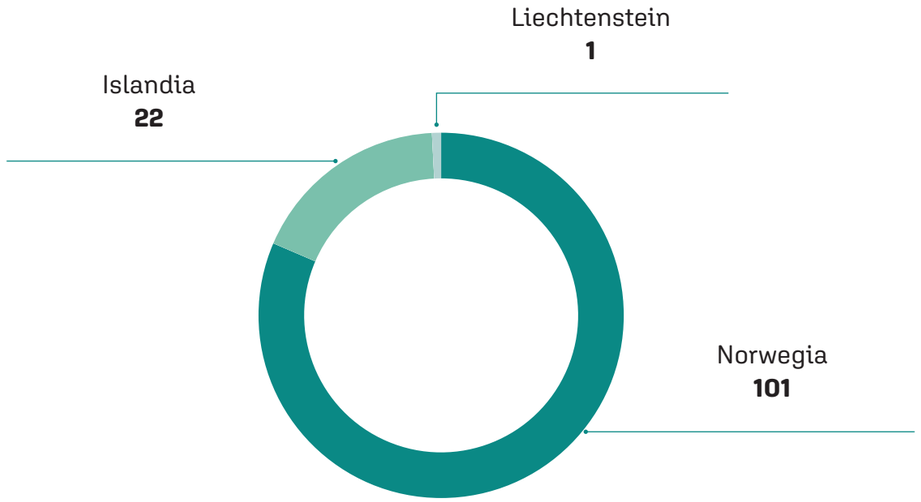

Pozytywną ocenę formalną uzyskało 57 wniosków, spośród których Komitet Selekcyjny wytypował do dofinansowania 14. Wśród wybranych do dofinansowania dziewięć złożyły instytucje kultury, a pięć organizacje pozarządowe. Wybrane projekty to zarówno przedsięwzięcia dużych instytucji i organizacji, jak i tych o charakterze lokalnym. Projekty dobrze odzwierciadlają podział geograficzny kraju, reprezentując większość województw, tj. 14 spośród nich. Projekty, które otrzymają dofinansowanie, dotyczą muzyki i sztuk scenicznych (10), sztuk wizualnych (3) i dziedzictwa kulturowego (1).

Lista 14 wybranych projektów

	Nazwa wnioskodawcy	Tytuł projektu	Wnioskowana kwota dofinansowania [EUR]	Przyznana kwota dofinansowania	Koszt całkowity projektu [EUR]	Partnerzy w projekcie [EUR]
1	Ośrodek Praktyk Teatralnych „Gardzienice”	Praktykowanie historii. Norwegia i Polska – odnajdywanie w czasie i przestrzeni. Interdyscyplinarne przedsięwzięcie Teatrów Stella Polaris i Ośrodka Praktyk Teatralnych „Gardzienice” (z Partnerami) w sferze: teatru i filmu; muzyki i tańca; sztuk wizualnych i refleksji akademickiej	464 290,18	464 290,18	546 223,88	Stella Polaris Opplevelser AS (NOR), Centrum Spotkania Kultur w Lublinie
2	Instytut KOSMOPOLIS Fundacja Nauki, Kultury i Edukacji	Polish-Norwegian Film Festivals Cooperation	100 000,00	100 000,00	128 899,93	AMANDUS Lillehammer International Student Film Festival (NOR)
3	Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego	Historia znikania – scenograficzna dekonstrukcja pamięci	130 984,58	130 984,58	154 099,50	Norwegian Theatre Academy / Østfold University College (NOR)
4	Fundacja OFF CAMERA	Sztuka ponad podziałami – art for inclusion	306 601,72	306 601,72	502 537,32	Bergen International Film Festival (NOR)
5	Biblioteka Raczyńskich	Sztuczna inteligencja w służbie książki	392 481,18	392 481,18	461 742,57	NORLA – Norwegian Literature Abroad (NOR), Instytut Książki, Literacka Sp. z o.o., Miasto Poznań
6	Filharmonia im. Mieczysława Karłowicza w Szczecinie	MUSIC.MULTIMEDIA. MANAGEMENT – profesjonalizacja produkcji nowatorskich form artystycznych	499 351,34	499 351,34	646 752,07	Fjord Cadenza (NOR), Trafostacja Sztuki w Szczecinie
7	Biblioteka Miejska w Łodzi	Biblioteka dla każdego. Łódź, Gdynia, Kraków, Bergen – różne miasta, wspólna idea. Zwiększenie dostępu do kultury – modelowe rozwiązania polskie i norweskie	274 744,59	274 744,59	323 228,93	Bergen Offentlige Bibliotek (NOR), Miejska Biblioteka Publiczna w Gdyni, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie
8	Stowarzyszenie Kulturalne „Pocztówka”	Next Stop – Art Close to People / Następna Stacja – Sztuka Blisko Ludzi	189 598,07	189 598,07	223 056,55	Studium Actoris AS (NOR)
9	Suwalski Ośrodek Kultury	Suwałki Blues Festival – czynnik rozwoju społecznego i gospodarczego miasta Suwałk	354 445,63	354 445,63	416 994,86	Notodden Blues Festival (NOR)
10	Fundacja Event Culture	KULTURA 2.1. Współczesna rola kultury w budowaniu społeczeństwa zintegrowanego	115 831,90	115 831,90	136 449,98	University of Agder (NOR), Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. G. Bacewicz w Koszalinie, Stowarzyszenie „Wschód Kultury”
11	Fundacja Wytwórnia	Intl Jazz Platform – Międzynarodowy projekt edukacyjny i artystyczny dla muzyków jazzowych	128 416,81	128 416,81	154 947,37	Stiftelsen Nasjonal Jazzscene (NOR)
12	Narodowy Instytut Fryderyka Chopina	Między Chopinem i Tellefsenem. Europejskie traktaty muzyczne – uniwersalizm a tożsamość narodowa	196 835,02	196 835,02	289 255,43	Senter for Griegforskning / Grieg Research Centre, University of Bergen (NOR)
13	Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny	Muzyczne re-transmisje. Tworzenie mostów kulturalnych w relacjach środowisk muzycznych Norwegii i Polski	245 026,29	237 686,70	288 266,23	Trondheim Symphony Orchestra (NOR)
14	Teatr KTO	Cztery odcienie teatru	324 329,33	314 614,28	479 422,69	Newschool (NOR)
		SUMA:	**3 722 936,64**	**3 705 882,00**	**4 751 877,31**	

Stan realizacji VIII osi priorytetowej „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury” Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020

Do końca lipca 2020 roku w ramach VIII osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 zakończyło się 57 projektów, dla których podpisano umowy o dofinansowanie. Spośród ukończonych inwestycji należy wymienić m.in.:

- zorganizowanie nowej wystawy stałej na Zamku Królewskim na Wawelu – „Wawel Odzyskany”,
- przeprowadzenie kompleksowego remontu siedziby Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie,
- zrealizowanie kompleksowych prac konserwacyjnych w małopolskich muzeach na wolnym powietrzu,
- zadaszenie patio w Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku,
- udostępnienie zwiedzającym po generalnym remoncie Białego Domku w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie,
- odtworzenie Ogrodów Dolnych w Zamku Królewskim w Warszawie.

Do końca 2020 roku planuje się zakończenie kolejnych 46 projektów.

Dekoracje sufitowe w Pałacu w Wilanowie, fot. P. Ulatowski

Wskutek tych inwestycji zabytkowe budynki odzyskują dawny blask, szereg obiektów otrzymuje nowe funkcjonalności, a na kulturalnej mapie Polski pojawiają się kolejne warte uwagi miejsca.

Szczególnie ciekawym i zaskakującym efektem wdrażanych prac są odkrycia archeologiczne dokonywane na placach budowy, znacząco wzbogacające naszą wiedzę dotyczącą historii danego miejsca, minionej epoki oraz żyjących w niej ludzi.

W Muzeum Pałacu w Wilanowie natrafiono na niedostępne od połowy XIX wieku płaskorzeźby. Dzięki temu odkryciu archeolodzy mogli szczegółowo poznać osiemnastowieczną technikę tworzenia płaskorzeźb oraz zaobserwować jej ewolucję kolorystyczną na przestrzeni lat.

W 2018 roku w remontowanym Wodozbiorze w Łazienkach Królewskich w Warszawie odkryto osiemnastowieczne koryto wodne. Zadaniem tej konstrukcji było odprowadzanie brudnej wody z wewnętrznego dziedzińca Wodozbioru na zewnątrz obiektu. Natomiast na terenie dawnej oranżerii neogotyckiej oczom archeologów ukazały się fragmenty malowanego tynku oraz części doniczek i kafli piecowych.

Z kolei w Zamku Królewskim na Wawelu w trakcie budowy windy dla osób niepełnosprawnych odkryto w kurtynie południowej fragment muru najpewniej związanego z gotycką (kazimierzowską) fazą zabudowy tej części Wawelu.

Szczególnie warte odnotowania jest odkrycie dokonane w tzw. świętych schodach w krypcie kościoła Ojców Pijarów w Krakowie. W 59 niszach znaleziono relikwie świętych oraz krzyża świętego. Konserwatorzy natrafili na relikwie, które zostały umieszczone w małych otworach pod każdym ze stopni schodów.

Makieta Wodozbioru w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, fot. Paweł Ulatowski

Fot. P. Ulatowski

Konkluzje w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego – pomysł prezydencji na zwrócenie uwagi na zagrożenia dziedzictwa kulturowego (z uwzględnieniem zagadnienia dotyczącego klimatu)

Autor: Aneta Suchta, Departament Funduszy i Spraw Europejskich, MKiDN

Informacje wprowadzające

Pierwszego stycznia 2020 roku Chorwacja objęła prezydencję w Radzie Unii Europejskiej. Jest to pierwsza prezydencja tego państwa w tym gremium od czasu jego przystąpienia w 2013 roku do Unii Europejskiej.

Warto podkreślić motto prezydencji chorwackiej: „Silna Europa w świecie wyzwań”[14]. Niewątpliwie jednym z wyzwań jest ochrona dziedzictwa kulturowego, które bez odpowiedniej opieki może znaleźć się w poważnym niebezpieczeństwie.

Program prezydencji skupiał się natomiast wokół czterech głównych tematów: „Europa, która rozwija”; „Europa, która łączy”; „Europa, która chroni” oraz „Europa, która się liczy”[15].

Chorwacja w swoim programie wskazywała na zarządzanie ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego jako na jeden z obszarów priorytetowych w dziedzinie kultury, na który zwróci szczególną uwagę podczas swojego półrocznego przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej[16]. W tym celu w ramach posiedzeń Komitetu ds. Kultury (*Cultural Affairs Committee*) pracowano nad projektem konkluzji Rady w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego, aby tym samym przypomnieć, jak ważna jest ochrona zagrożonego dziedzictwa, ograniczanie i minimalizowanie negatywnych skutków różnego rodzaju katastrof, jak również wzmocnienie zabezpieczeń w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Mając na uwadze zarówno znaczenie, jak i wrażliwość dziedzictwa kulturowego oraz będąc świadomą potrzeby opracowania i wdrożenia nie tylko skutecznych mechanizmów zarządzania ryzykiem w sytuacjach różnego rodzaju katastrof, ale także zasad trwałości i wysokiej jakości ochrony, prezydencja przedłożyła omawiany projekt konkluzji. Ochrona i zabezpieczanie dziedzictwa kulturowego jest istotnym zadaniem w dzisiejszym ciągle zmieniającym się świecie. Dlatego też ponadnarodowe podejście do zagadnienia, jakim jest ochrona i zabezpieczenie dziedzictwa,

[14] Prezydencja w Radzie UE, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/presidency-council-eu/ [dostęp 19.10.20]
[15] A strong Europe in a world of challenges, online: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti/2019/12%20prosinac/31%20prosinca/web_FINAL_PROGRAMME_EN_FINAL.pdf [dostęp 19.10.20]
[16] Outcome of The Council Meeting, 3724th Council meeting, Education, Youth, Culture and Sport Youth, Culture and Sport, Brussels, 21 and 22 November 2019, online: https://www.consilium.europa.eu/media/41423/st14300-en19.pdf [dostęp 19.10.20]

stanowi niezwykle ważny element, który pozwoli zachować zarówno materialne, jak i niematerialne dziedzictwo kulturowe dla przyszłych pokoleń.

Należy również zaznaczyć, że nie jest to pierwszy dokument mówiący o konieczności zachowania, ochrony i renowacji zagrożonego dziedzictwa kulturowego. Wysiłki na rzecz utrzymania tego dziedzictwa są podejmowane przez Unię Europejską już od wielu lat i stanowią jeden z jej priorytetów ostatniej dekady[17]. Co więcej, w konkluzjach Rady również podkreślono, że Unia Europejska może odegrać istotną rolę w świecie jako globalny aktor w zarządzaniu ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Prace nad „Projektem konkluzji Rady w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego" rozpoczęły się wraz z początkiem roku, z chwilą objęcia przez Chorwację prezydencji w Radzie Unii Europejskiej i omawiano je na forum wspomnianego już wcześniej Komitetu ds. Kultury. Komitet ten jest organem przygotowawczym Rady Unii Europejskiej, który m.in. organizuje prace unijnych ministrów odpowiedzialnych za obszar kultury w wielu różnych dziedzinach związanych ze współpracą kulturalną wewnątrz Unii Europejskiej, jak również współpracą kulturalną między Unią Europejską a państwami trzecimi[18]. Państwa członkowskie poparły ideę prac nad projektem i z zadowoleniem przyjęły projekt konkluzji Rady w tym zakresie.

Zagrożenia dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe – zarówno to materialne, jak i niematerialne – jest nieustannie wystawione na różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Po pierwsze mogą na nie wpływać zmieniające się warunki przyrodnicze i klimatyczne. Po drugie niestabilna sytuacja polityczna i społeczna, jak również bezpośrednie konflikty zbrojne i działania człowieka sprawiają, że może ono znaleźć się w poważnym niebezpieczeństwie. Dlatego też wspólne ponadnarodowe wytyczne i wysiłki stają się ważnym fundamentem działań w jego ochronie.

Waga dziedzictwa kulturowego

W projekcie konkluzji Rady wśród licznych zapisów wskazano też, że dziedzictwo kulturowe w całej swojej różnorodności reprezentuje ważne źródło zarówno tożsamości, kreatywności, jak i innowacyjności dla jednostek i całych społeczności. Ponadto zaznaczono, że ma również swój istotny wkład we wzrost gospodarczy, włączenie społeczne i zrównoważony rozwój. Jak wskazano w konkluzjach znaczenie dziedzictwa kulturowego podkreślone zostało w nowym unijnym *Programie strategicznym 2019–2024* czy też w *Nowym europejskim programie na rzecz kultury* i powinno być brane po uwagę podczas realizacji programów rozwoju na szczeblu krajowym oraz podczas realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Zmiany klimatu a dziedzictwo kulturowe

W dokumencie wskazano także na zmiany klimatu, które w dzisiejszych czasach stają się coraz większym wyzwaniem dla wszystkich społeczeństw i które zagrażają również światowemu dziedzictwu – zarówno kulturowemu, jak i naturalnemu. W konkluzji zwrócono też uwagę na to, aby – jeśli to tylko będzie możliwe – podejmować działania mające na celu m.in. zapobieganie i odwracanie negatywnego wpływu zmian klimatu na dziedzictwo kulturowe.

W konkluzjach odniesiono się także do badań naukowych, które odgrywają istotną rolę w zakresie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego – w tym również dotyczących zagadnień związanych ze zmianami klimatu. Kwestie te zostaną omówione w dalszej części artykułu.

Prace badawcze i technologie cyfrowe

Innym ważnym punktem, który omówiono na łamach dokumentu, jest wskazanie na prace badawcze. To właśnie badania pozwalają nam zrozumieć naturę zagrożeń, na które narażona jest nasza spuścizna kulturowa. Między innymi dzięki pogłębionej analizie różnego rodzaju wyzwań i problemów, takich jak zmiany klimatu, klęski żywiołowe bądź też zagrożenia spowodowane ludzką działalnością, możliwe jest szukanie i wskazywanie nowych rozwiązań, które pomogą nam lepiej radzić sobie z zagrożeniami i zarządzaniem ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego.

W dokumencie odniesiono się także do technologii cyfrowych, podkreślając potrzebę zwiększania świadomości i korzystania z nowych technologii. Wskazano również na przydatne narzędzia, jakimi są rozwijająca się technologia 3D czy też różnego rodzaju programy satelitarne, dzięki którym możliwa jest obserwacja i monitorowanie dziedzictwa kulturowego. Również inne narzędzia mogą przyczynić się do zachowania dziedzictwa ludzkości. Już teraz wykorzystanie nowoczesnych technologii w pracach związanych z ochroną, renowacją i odbudową zagrożonego dziedzictwa odgrywa coraz istotniejszą rolę. Nowoczesne technologie, w tym technologia 3D, ma wiele użytecznych zastosowań w takich dziedzinach jak zachowanie i konserwacja dzieł. Poprzez m.in. cyfryzację zbiorów i kolekcji ochrona danych obiektów dziedzictwa kulturowego staje się łatwiejsza. Za przykład może posłużyć praca Andrew Tallona, który wykorzystał technologię cyfrową i zaawansowane techniki obrazowania. W latach 2015–2018 (do chwili swojej śmierci) skanował on cyfrowo katedrę Notre Dame. Dzięki jego pracy dysponujemy szczegółowym obrazem tej budowli[19]. Wysiłek, jaki podjął Tallon, niewątpliwie przyniesie wiele korzyści przy odbudowie katedry, która spaliła się w kwietniu 2019 roku.

Inne istotne zagadnienia poruszone w tekście konkluzji

W ślad za konkluzjami warto podkreślić, że należy też identyfikować narzędzia i podejścia dostępne na poziomie unijnym, które byłyby przydatne w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa.

Innym problemem poruszonym w konkluzjach Rady było także włączenie dziedzictwa kulturowego w polityki zarządzania ryzykiem i plany zarządzania zarówno na krajowym, regionalnym, jak i na europejskim poziomie oraz zapewnienie ponadsektorowej współpracy w tym zakresie, by zagwarantować jak najlepszy poziom zarządzania ryzykiem. Powyższe działania niewątpliwie przyczynią się do zapewnienia ochrony zagrożonej spuścizny kulturowej wielu europejskich regionów.

[17] Cooperation for Cultural Heritage at Risk, Dubrovnik, online: https://www.europanostra.org/events/conference-on-fostering-european-cooperation-for-cultural-heritage-at-risk-dubrovnik/ [dostęp 19.10.20]

[18] Komitet ds. Kultury, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/preparatory-bodies/cultural-affairs-committee/ [dostęp 19.10.20]

[19] Odbudowa katedry Notre-Dame, online: https://www.europeana.eu/pl/exhibitions/heritage-at-risk/rebuilding-notre-dame [dostęp 19.10.20]

Kolejną istotną kwestią, o której warto wspomnieć, a która została podniesiona przez część państw członkowskich w trakcie prac nad dokumentem, była ochrona dziedzictwa kulturowego na mniej zaludnionych obszarach. Bez wątpienia wyludnianie się wielu regionów jest niezwykle istotnym i wciąż aktualnym zagrożeniem z punktu widzenia czysto ekonomicznego i społecznego. Ale wyludnianie stanowi również istotne zagrożenie także dla lokalnych zabytków i – co za tym idzie – wymaga uwagi.

Oczywiście w projekcie konkluzji nie mogło zabraknąć też punktu wskazującego na zwiększanie świadomości na temat możliwych źródeł finansowania oraz ich mobilizacji w celu zabezpieczania dziedzictwa kulturowego. Zaznaczono także rolę młodych ludzi w obszarze zarządzania ryzykiem. Włączenie młodszego pokolenia do zapisów konkluzji jest znaczącym krokiem, a zachęcanie młodzieży do uczestnictwa w różnego rodzaju wydarzeniach czy wolontariatach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego bez wątpienia zwiększy świadomość społeczną i przyniesie pozytywne skutki w przyszłości.

Ponadto należy również pamiętać o zwiększaniu powszechnej świadomości społeczeństwa na temat wartości, jaką jest nasza spuścizna kulturowa. Ważną kwestię stanowi też promocja odpowiedzialnego zachowania oraz branie udziału w działaniach, które mają na celu ochronę zagrożonego dziedzictwa kulturowego. Te kwestie także poruszono podczas prac nad projektem konkluzji.

Dodatkowo Komisja Europejska została zaproszona do opracowania podręcznika dotyczącego zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego. Byłaby to publikacja bezpłatna, ogólnie dostępna i w wielu wersjach językowych. Bez wątpienia stanowiłaby dodatkowe źródło wiedzy i inspiracji zarówno dla profesjonalistów z branży kultury, jak i dla wszystkich innych zainteresowanych zakresem ochrony dziedzictwa kulturowego.

Warto podkreślić, że biorąc pod uwagę aktualną sytuację na świecie, na ostatnich etapach prac w dokumencie odniesiono się również do pandemii COVID-19 i związanych z nią skutków gospodarczych i społecznych.

Aneks do konkluzji – dokumenty źródłowe dotyczące polityki

Do „Konkluzji Rady w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego" opracowano także aneks, w którym wyszczególniono różnego rodzaju pisma mające istotne znaczenie dla ochrony dóbr kultury. Między innymi w załączniku znalazły się dokumenty Rady Europejskiej, UNESCO, Rady Unii Europejskiej, rezolucje, deklaracje ministerialne, dokumenty wypracowane przez Komisję Europejską, różnego rodzaju raporty czy też dokumenty robocze, które mają szczególne znaczenie dla omawianego problemu. Wśród licznych pism na wniosek Polski w aneksie znalazło się również odniesienie do „Europejskiego Zielonego Ładu" jako do dokumentu, który dotyczy także budowania i remontowania w sposób oszczędzający energię i zasoby. Dlatego też wskazany dokument pozostaje nie bez znaczenia dla kwestii związanych z zarządzaniem ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Tryb prac nad dokumentem

W standardowym trybie prac, zanim konkluzje zostaną przyjęte, muszą zostać zaakceptowane na trzech szczeblach w Radzie Unii Europejskiej: przez jedną z grup roboczych (w tym przypadku omawiany już wcześniej Komitet ds. Kultury), następnie Komitet Stałych Przedstawicieli (Coreper), a finalnie przez jeden ze składów Rady[20]. Powyższy dokument przyjęto w drodze pisemnej 25 maja 2020 roku. Pisemną formułę zarządzono z powodu pandemii COVID-19 (nie było możliwe zwołanie posiedzenia Rady w tradycyjnej formie). W początkowej fazie prace nad dokumentem odbywały się podczas standardowych posiedzeń w okresie od stycznia do marca bieżącego roku. Po nich nastąpiły dwie rundy nieformalnych konsultacji pisemnych w ramach Komitetu ds. Kultury. Z uwagi na szczególne okoliczności (nie planowano formalnych posiedzeń Rady) po fazie konsultacji pisemnych Komitet Stałych Przedstawicieli został poproszony o potwierdzenie porozumienia w sprawie opracowanego przez Komitet tekstu konkluzji oraz podjęcie decyzji o zastosowaniu procedury pisemnej, dzięki czemu konkluzje zostały przyjęte, a dokument upubliczniony.

Podsumowanie

Podsumowując, omawiane „Konkluzje Rady w sprawie zarządzania ryzykiem w obszarze dziedzictwa kulturowego" są starannie przygotowanym dokumentem, w którym omówiono kluczowe kwestie odnoszące się do zarządzania ryzykiem i ochrony dziedzictwa kulturowego. Dzięki swojej skondensowanej formie stanowi on swego rodzaju drogowskaz wskazujący kluczowe kwestie, które są istotne dla ochrony naszej spuścizny kulturowej.

W dokumencie poruszono szereg niezwykle istotnych zagadnień, które szczególnie zyskują na znaczeniu w dzisiejszych czasach. Mowa jest w nim o wpływie zmian klimatu na zachowanie dziedzictwa kulturowego, ale także o roli digitalizacji, która niewątpliwie z roku na rok ogrywa coraz istotniejszą rolę. Tworzenie zdigitalizowanych zasobów kultury, w tym także tworzenie modeli w technologii 3D, jest nieocenionym narzędziem w sytuacjach klęsk żywiołowych i pozwala ekspertom na odrestaurowanie i zachowanie dziedzictwa kulturowego w przypadku różnego rodzaju zagrożeń. W projekcie konkluzji Rady wskazano zarówno materialne, jak i niematerialne dziedzictwo, które jest szczególnie wrażliwe i narażone na różnego rodzaju zagrożenia, w tym także na zapomnienie.

Opracowanie omawianego na łamach niniejszego biuletynu dokumentu jest niezwykle ważnym krokiem w kierunku zarówno samej ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i zarządzania ryzykiem w obszarze kultury.

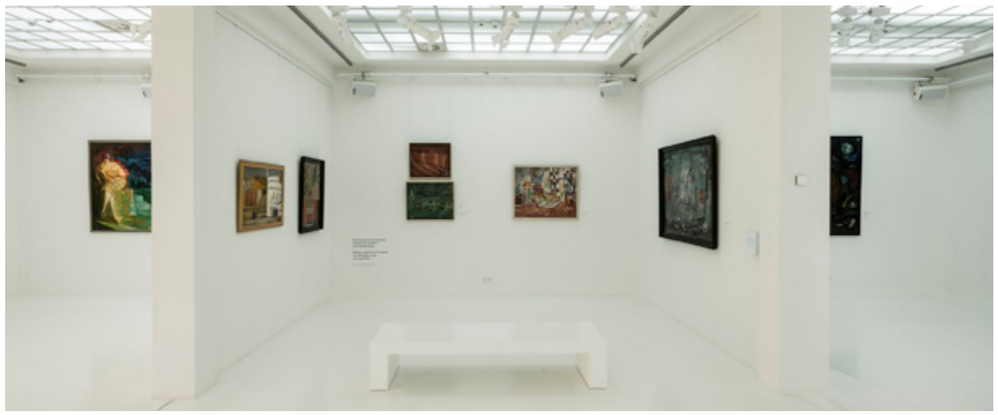

Muzeum Sztuki Współczesnej we Wrocławiu, fot. P. Ulatowski

[20] Konkluzje i rezolucje Rady, online: https://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/conclusions-resolutions/ [dostęp 19.10.20]

Europejski Zielony Ład szansą dla Europy. Neutralność klimatyczna i ochrona środowiska naturalnego przy jednoczesnym tworzeniu nowych miejsc pracy – oto nowa strategia Komisji Europejskiej dla Unii Europejskiej

Autorki: Daria Mościcka-Piórkowska, Edyta Tarasek-Wojciechowska, Departament Funduszy i Spraw Europejskich, MKiDN

Aż 93% Europejczyków postrzega zmiany klimatu jako poważny problem. Mając na względzie identyfikowane zagrożenia, w grudniu 2019 roku Komisja Europejska ogłosiła nową strategię dla Europy – komunikat pn. „Europejski Zielony Ład"[21]. Opisana w nim strategia stanowi odpowiedź na wyzwania współczesnego świata związane z pogłębiającym się kryzysem klimatycznym, nakreślone już wcześniej przez Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ) w „Agendzie na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030". W założeniach Komisji Europejskiej Europa ma stać się pierwszym kontynentem neutralnym klimatycznie, a jednocześnie rozwijać gospodarkę w sposób zrównoważony, dbać o planetę i zdrowie ludzi.

Szansa rozwojowa

Europejski Zielony Ład stanowi dużą szansę rozwojową dla Unii Europejskiej. Jest to strategia długofalowa, a okres, w którym powinny być widoczne jej skutki, został obliczony na 30 lat. Zgodnie z przyjętymi założeniami realizacja Europejskiego Zielonego Ładu ma wpłynąć na zmianę świadomości społeczeństwa na temat odpowiedzialnego korzystania z istniejących zasobów i wprowadzić zmianę stylu życia, pracy i konsumpcji na rzecz poprawy jakości ludzkiego życia. Zakładana transformacja ma odbywać się w sposób sprawiedliwy i sprzyjający włączeniu społecznemu. Jednocześnie Unia Europejska będzie dążyć do rozwoju innowacji, aby uczynić swoją gospodarkę światowym liderem. Zmiany będą dotyczyć wszystkich sektorów gospodarki, w szczególności zaś transportu, energii, rolnictwa, obiektów budowlanych oraz takich gałęzi przemysłu, jak: przemysł stalowy, cementowy, teleinformatyczny, tekstylny i chemiczny.

Również w sektorze kultury należy oczekiwać istotnego wpływu działań wskazanych przez Komisję Europejską. Sektor kultury oraz przemysłów kreatywnych może odegrać istotną rolę w zakresie włączenia społecznego i wspierania rynków pracy, w szczególności na obszarach, które będą podlegać głębokiej transformacji.

[21] Komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europejski Zielony Ład" COM (2019) 640, 11.12.2019 r.

Schemat 1. Elementy Zielonego Ładu

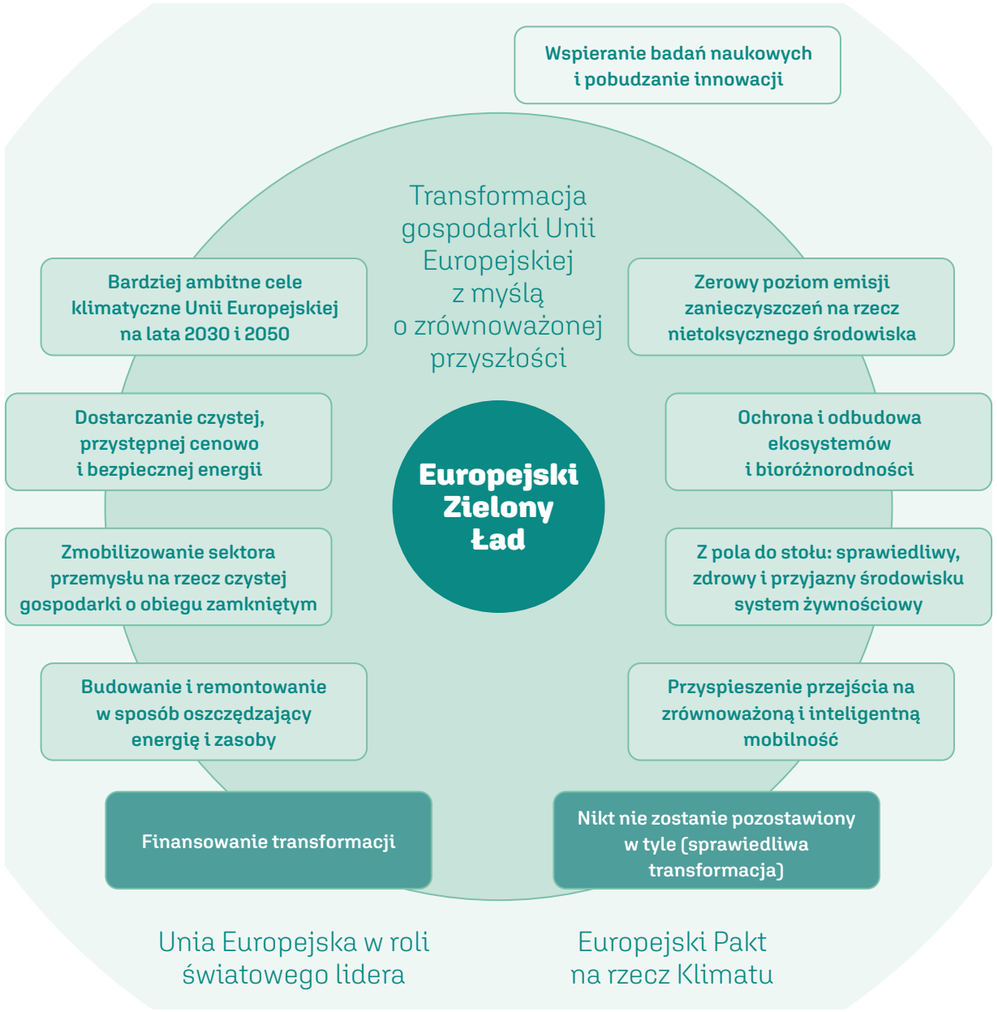

Źródło grafiki: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/DOC/?uri=CELEX:52019DC0640&qid=1580218710767&from=PL

Obszary działań

Europejski Zielony Ład jest dokumentem przekrojowym, wyznaczającym kierunki działań na najbliższą pięcioletnią kadencję Komisji Europejskiej (2019–2024). Założono, że wyłącznie kompleksowe podejście do problemów związanych ze środowiskiem i klimatem oraz podjęcie działań w wielu sektorach i obszarach jednocześnie gwarantuje osiągnięcie zakładanych celów. Dokument wskazuje 47 działań, które będą podejmowane w następujących obszarach:

- polityka klimatyczna – osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku,
- energetyka – czysta energia – rozwijanie sektora energii opartego w dużej mierze na źródłach odnawialnych,
- zrównoważony przemysł – gospodarka o obiegu zamkniętym,
- transport – zrównoważona i inteligentna mobilność,
- przyroda i leśnictwo – zachowanie i ochrona różnorodności biologicznej i lasów,

- rolnictwo – stworzenie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego środowisku systemu żywnościowego,
- eliminowanie zanieczyszczeń,
- uwzględnianie kwestii zrównoważonego rozwoju we wszystkich obszarach polityki UE,
- polityka międzynarodowa – utrzymanie funkcji światowego lidera w negocjacjach dotyczących klimatu i różnorodności biologicznej.

Działania, które należy podjąć – klimat

Europejski Zielony Ład stanowi zestawienie zapowiedzi działań zarówno o charakterze strategii i planów, jak również konkretnych propozycji legislacyjnych. W pierwszej kolejności, do końca 2019 roku, państwa członkowskie przedstawiły swoje zmienione plany w dziedzinie energii i klimatu, wskazując swój wkład w realizację ogólnounijnych celów. Następnie Komisja Europejska przedstawiła projekt Europejskiego prawa o klimacie. W ten sposób osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku zostanie prawnie umocowane. Oprócz tego prawo o klimacie ma zapewnić, aby wszystkie polityki Unii Europejskiej przyczyniały się do osiągnięcia neutralności klimatycznej, a jednocześnie wszystkie sektory odgrywały w tym procesie swoją rolę.

Kolejne działania prowadzą do przyjęcia przez Komisję Europejską nowej strategii przemysłowej oraz przedstawienia nowego planu działania dotyczącego gospodarki o obiegu zamkniętym. Jest to odpowiedź na wyzwania związane z zieloną transformacją oraz transformacją cyfrową. Priorytetem będzie ograniczanie zużycia materiałów i ich ponowne wykorzystywanie przed recyklingiem, a także oferowanie przez przedsiębiorców produktów wielokrotnego użytku, trwałych i nadających się do naprawy.

W kontekście promowania budownictwa oszczędzającego energię oraz zasoby Komisja będzie rygorystycznie egzekwować przepisy dotyczące charakterystyki energetycznej budynków. W 2020 roku zamierza poddać ocenie krajowe długoterminowe strategie renowacji budynków w państwach członkowskich.

Europejski Zielony Ład doprowadzi także do zmian w sektorze transportu – w pierwszej kolejności zwiększy się rola kolei i śródlądowych dróg wodnych w śródlądowym transporcie towarów, którego 75% stanowi dziś transport drogowy. Także w odniesieniu do transportu pasażerskiego planuje się stopniowe przenoszenie punktu ciężkości z transportu samochodowego na kolejowy.

Zmiany nie ominą również sektora żywnościowego. Przedstawiona przez Komisję strategia „od pola do stołu" ma na celu stworzenie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego środowisku systemu żywnościowego. Uwzględnia ona w kompleksowy sposób wyzwania związane ze zrównoważonymi systemami żywnościowymi i podkreśla znaczenie związków między zdrowiem ludzi, zdrowiem społeczeństwa a zdrowiem planety. Jednym z elementów nowej strategii w tym zakresie jest znaczące ograniczenie stosowania pestycydów, nawozów i antybiotyków.

Dojdzie do stopniowej ekologizacji europejskich miast i zwiększenia bioróżnorodności przestrzeni miejskich. Dzięki strategii na rzecz bioróżnorodności poprawi się jakość obszarów leśnych w Unii Europejskiej i zwiększy ich powierzchnia, co jest niezbędne do osiągnięcia neutralności klimatycznej.

Podejmowane działania służące realizacji strategii mają doprowadzić do poprawy jakości życia człowieka – powietrza, którym oddychamy; jedzenia, które spożywamy; zmniejszenia zanieczyszczenia gleby i wód. Niemniej jednak równolegle będą prowadzone działania zmierzające do rozwoju gospodarczego.

Działania, które należy podjąć – gospodarka

Nowe technologie, trwałe rozwiązania i innowacje mają kluczowe znaczenie dla osiągnięcia celów Europejskiego Zielonego Ładu.

Program „Horyzont Europa" razem z innymi programami Unii Europejskiej odegra zasadniczą rolę w stymulowaniu krajowych inwestycji publicznych i prywatnych. Co najmniej 35% budżetu programu „Horyzont Europa" przeznaczone zostanie na finansowanie nowych rozwiązań dotyczących klimatu. Unijna agenda do badań naukowych i innowacji przyjmie systemowe podejście niezbędne do osiągnięcia celów Zielonego Ładu.

Komisja będzie wspierać działania mające na celu wykorzystanie pełnego potencjału cyfrowych przemian, aby wesprzeć zieloną transformację. Najpilniejszym priorytetem będzie zwiększenie zdolności Unii Europejskiej do przewidywania klęsk żywiołowych i zarządzania nimi.

Koszty Europejskiego Zielonego Ładu

Zrealizowanie założeń Europejskiego Zielonego Ładu będzie wymagało znaczących nakładów finansowych. Komisja Europejska szacuje, że osiągnięcie celów klimatycznych i energetycznych do roku 2030 pochłonie ok. 260 mld euro rocznie. Będzie to wymagało większej mobilizacji do inwestowania zarówno przez sektor publiczny, jak i prywatny, ponieważ Komisja Europejska uważa, iż do walki ze zmianami klimatu powinno się zaangażować 25% budżetu długoterminowego Unii Europejskiej. W finansowanie ambitnych celów Komisji Europejskiej zostanie włączony także Europejski Bank Inwestycyjny, który jest tzw. bankiem klimatycznym. Co najmniej 30% funduszu InvestEU zostanie wykorzystanych do walki ze zmianami klimatu.

Mechanizm sprawiedliwej transformacji

Ponieważ nie wszystkie regiony Unii Europejskiej będą w równym stopniu w stanie sprostać celom Europejskiego Zielonego Ładu, powołano Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji. Jego podstawowym zadaniem jest pomóc regionom o wysokiej emisyjności gospodarki. Wspiera on również osoby, których sytuacja zawodowa pogorszy się w związku z wprowadzonymi działaniami (zapewni dostęp do programów przekwalifikowania, miejsc pracy w nowych sektorach gospodarki lub energooszczędne mieszkania).

* * *

Realizacja założeń zielonej strategii dla Europy będzie obejmować wszystkie pola aktywności Unii Europejskiej. Cele wynikające z Europejskiego Zielonego Ładu będą determinować także priorytety inwestycyjne w ramach polityki spójności na lata 2021–2027. Programy oraz projekty muszą realizować elementy strategii, tzn. np. muszą być neutralne klimatycznie albo powinny wspierać transformację cyfrową. Stanowi to wyzwanie również dla przyszłych wnioskodawców projektów z obszaru kultury, którzy obok celów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego czy rozwojem zasobów kultury powinni realizować również plany przyczyniające się do generowania efektów w zakresie zielonej i cyfrowej transformacji.

Wspieranie młodych twórców kultury poprzez modernizację energetyczną szkół artystycznych

Autor: Przemysław Niedźwiecki, Departament Funduszy i Spraw Europejskich, MKiDN

Jak połączyć wsparcie rozwoju młodych twórców kultury z modernizacją budynków szkół artystycznych z terenu całej Polski? Wydaje się to niemożliwe, a jednak… wystarczy ująć oba zagadnienia w projekt.

W nadchodzących latach zaistnieje potrzeba radykalnego zmniejszenia zużycia energii w obiektach budowlanych (w szczególności dotyczy to budynków użyteczności publicznej, w tym szkół artystycznych). Potrzeba ta wynika zarówno z coraz szybciej kurczących się zasobów paliw kopalnych, jak i (a może przede wszystkim) konieczności zmniejszenia obciążeń środowiska naturalnego powodowanych wykorzystaniem i użytkowaniem tych zasobów.

Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce, na którą Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN) pozyskało 481,4 mln zł wsparcia Unii Europejskiej pochodzących z Funduszu Spójności, jest pionierskim w skali europejskiej systemowym przedsięwzięciem inwestycyjnym. Projekt realizowany jest w ramach dwóch perspektyw finansowych Unii Europejskiej (2007–2013 oraz 2014–2020) i ma na celu zwiększenie efektywności energetycznej budynków poprzez ich termomodernizację.

Z uwagi na skalę (dotyczy budynków z całego kraju) jest to inwestycja o zasięgu ogólnopolskim, obejmująca swoim zakresem 139 placówek szkolnictwa artystycznego (187 budynków). Jest to wyraz wielkiego zaangażowania MKiDN, Centrum Edukacji Artystycznej oraz instytucji zajmujących się wdrażaniem Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko zarówno w zachowanie dziedzictwa kulturowego, poprawę funkcjonowania sektora szkolnictwa artystycznego, jak i w ochronę środowiska naturalnego.

Budynki szkolne charakteryzują się dużą energochłonnością podczas ich użytkowania (w szczególności dotyczy to budynków historycznych, ale także tych współczesnych, wzniesionych przed 1990 rokiem). Odpowiedzią na problem racjonalizacji zużycia energii podczas ich użytkowania są działania objęte projektem MKiDN – głęboka modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego podległych Ministerstwu.

Kilka słów o szkolnictwie artystycznym

Polskie publiczne szkolnictwo artystyczne jest ewenementem w skali europejskiej ze względu na swoją tradycję oraz powszechną dostępność uwarunkowaną bezpłatnością kształcenia dzieci i młodzieży. Specyfika jego funkcjonowania wynika z wyjątkowego osobistego kontaktu między uczniem a nauczycielem, przypominającego relację mistrz-uczeń. Szkoły artystyczne uczestniczą w życiu kulturalnym miast (kulturotwórcze działanie szkół i zaangażowanie w lokalne kulturalne życie), występują z bezpłatnymi koncertami, organizują wystawy, starając się być swego rodzaju ośrodkami kultury i sztuki, ważnymi dla społeczności lokalnych, w których funkcjonują. Z jednej strony ich działalność sprzyja upowszechnianiu bezpłatnego dostępu do kultury, z drugiej zaś – pozytywnie wpływa na kształtowanie zaangażowania uczniów na rzecz społeczności lokalnej. Wiele szkół artystycznych prowadzi też bardzo szeroką współpracę międzynarodową.

Czym jest kompleksowa modernizacja energetyczna – termomodernizacja?

Zdefiniowanie tego pojęcia nie jest łatwe. Na potrzeby niniejszego artykułu można je opisać jednym słowem: „proces". To przebieg następujących po sobie, powiązanych przyczynowo działań, polegający na realizacji przedsięwzięć zmniejszających zapotrzebowanie i zużycie energii (cieplnej i elektrycznej), a tym samym obniżenie kosztów na nią ponoszonych.

Termomodernizacja ma również na celu podniesienie komfortu użytkowania poszczególnych pomieszczeń, poprawienie jakości środowiska wewnątrz budynku i zmniejszenie niekorzystnego oddziaływania na środowisko zewnętrzne (bliższe i dalsze otoczenie obiektu).

Jak podaje International Energy Agency[22] człowiek zazwyczaj około 90% czasu spędza w środowisku wewnętrznym (w budynkach – m.in. w domu, szkole, pracy, uprawiając hobby). Powinno być więc ono jak najbardziej komfortowe i sprzyjać dobremu samopoczuciu. Ma to ogromny wpływ na jakość pracy, nauki i wypoczynku.

Jakość środowiska wewnętrznego budynku zależy zarówno od jego czystości, jak i od ilości wymiany powietrza, wielkości emisji zanieczyszczeń w pomieszczeniach, czystości kanałów wentylacyjnych, w dużej mierze także od oświetlenia oraz temperatury i wilgotności.

Proces termomodernizacji budynku może obejmować szereg usprawnień. Są to w szczególności:[23]

- usprawnienia systemu wentylacji,
- ocieplenie ścian, dachów oraz stropów nad nieogrzewanymi piwnicami i podłóg na gruncie,
- wymiana lub remont okien i drzwi zewnętrznych,
- wprowadzenie urządzeń wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych (np. kolektorów słonecznych, pomp ciepła, kotłów na biomasę itp.),
- modernizacja lub wymiana instalacji grzewczej i systemu zaopatrzenia w ciepłą wodę,
- modernizacja lub wymiana źródła ciepła (lokalnej kotłowni lub węzła ciepłowniczego) oraz zainstalowanie automatyki sterującej.

Projekt – kluczowe informacje

Budynki, w których prowadzona jest działalność związana z polskim szkolnictwem artystycznym, mają zróżnicowany stan techniczny. Wynika to, po pierwsze, z ich wieku (nierzadko są to obiekty zabytkowe, obecnie przystosowane na potrzeby szkolne) i, po drugie, ograniczonych nakładów finansowych ponoszonych na przestrzeni lat na remonty.

[22] Agency (IEA) (2005), http://www.iea.org/
[23] „Termomodernizacja i unowocześnienie budynku użyteczności publicznej. Mądry Polak przed budową", red. M. Robakiewicz, A. Panek, Narodowa Agencja Poszanowania Energii, Ministerstwo Budownictwa, Warszawa 2008

Zakres projektu określono na podstawie dokumentacji budowlano-kosztorysowej, opracowanej na podstawie audytów energetycznych budynków będących przedmiotem projektu.

Celem zamierzenia inwestycyjnego jest wsparcie efektywności energetycznej i wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej szkolnictwa artystycznego w Polsce oraz zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii (oszczędność energii).

Projekt o wartości całkowitej przekraczającej 565 mln zł dotyczy ponad 252,6 tys. m^2 powierzchni użytkowej. Jest to powierzchnia równa 36 pełnowymiarowym boiskom piłkarskim (takim jak na PGE Narodowy w Warszawie).

W ramach projektu zostanie zrealizowany szereg robót budowlanych i instalacyjnych, w tym m.in.:
- roboty docieplenowe – ponad 315,5 tys. m^2 ścian, stropów i dachów,
- montaż blisko 36 tys. m^2 nowej energooszczędnej stolarki okiennej i drzwiowej,
- wymiana ponad 14 tys. grzejników,
- wymiana 30 tys. źródeł światła na energooszczędne,
- zainstalowanie systemów zarządzania energią,
- przebudowanie systemów grzewczych lub podłączenie do bardziej efektywnego i ekologicznego źródła ciepła,
- zamontowanie instalacji odnawialnych źródeł energii, w tym m.in. kolektorów słonecznych, pomp ciepła, ogniw fotowoltaicznych, kotłów na biomasę.

W wyniku realizacji projektu do końca 2023 roku w 187 budynkach zmniejszy się zużycie energii elektrycznej o 4540 MWh/rok, a energii cieplnej o 148 428 GJ/rok. Ponadto dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych w wysokości 3,61 MW przełoży się na znaczne oszczędności kosztów utrzymania i eksploatacji budynków.

Grupy docelowe projektu (tzw. beneficjenci ostateczni) to przede wszystkim: uczniowie (dzieci i młodzież szkolna), rodzice i opiekunowie, kadra nauczycielska, pracownicy administracyjni placówek, odbiorcy kultury uczestniczący w wydarzeniach artystycznych organizowanych przez placówki, mieszkańcy miast i gmin, w których funkcjonują dane placówki.

Zakładane długofalowe korzyści z realizacji projektu

Opcja wybrana w procesie audytu energetycznego może nie być najbardziej efektywna pod względem kosztów, ale opłacalność finansowa projektu nie jest jedynym parametrem, który powinien być brany pod uwagę w przypadku budynków użyteczności publicznej, a zwłaszcza tych, które należą do publicznego szkolnictwa artystycznego.

Istotną kwestią w tego rodzaju zadaniach jest osiągnięcie odpowiedniego poziomu wskaźników ekonomicznych, takich jak:
- Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza ma w konsekwencji prowadzić do zmniejszenia oddziaływania tych zanieczyszczeń na środowisko i zdrowie ludzi.
- Zmniejszenie zużycia energii ma przełożyć się na zmniejszenie wykorzystania nieodnawialnych źródeł energii. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w ramach projektu pozwoli zaś na zmniejszenie zużycia paliw konwencjonalnych.

Pozostałe korzyści wynikające z poprawy efektywności energetycznej budynków w projekcie to m.in.:
- wyższy komfort przebywania (nauki, pracy i wypoczynku) w zmodernizowanych energetycznie budynkach,
- wzrost bezpieczeństwa i higieny pracy zarówno dla pracowników, jak i osób korzystających z budynków,
- podniesienie atrakcyjności wizualnej i użytkowej budynków,
- wzrost jakości i dostępności do oferty kulturalnej szkół artystycznych,
- wzrost liczby odbiorców przedmiotowej oferty kulturalnej,
- zimą: zachowanie ciepła wnętrza, brak promieniowania zimna i przeciągów oraz niekontrolowanego wypływu nagrzanego powietrza; latem: lepsza ochrona wnętrz przed przegrzaniem,
- pomieszczenia chronione przed hałasem (co jest wielką zaletą szczególnie dla lokalizacji śródmiejskich obiektów szkolnictwa muzycznego),
- właściwie dobrane oświetlenie (szczególnie w porach wieczornych oraz w okresie jesienno-zimowym) oraz naturalna wentylacja.

Podsumowując, można stwierdzić, że realizacja projektu przyczyni się do poprawy warunków, w jakich uczą się dzieci i młodzież (głównie w małych i średnich miastach), a same budynki zyskają nowe walory estetyczne i użytkowe.

Państwowa Szkoła Muzyczna w Mielcu, fot. P. Ulatowski

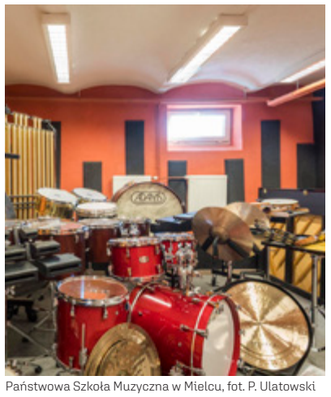
Państwowa Szkoła Muzyczna w Mielcu, fot. P. Ulatowski

Państwowa Szkoła Muzyczna w Mielcu, fot. P. Ulatowski

Trwałe partnerstwa międzynarodowe w obszarze kultury nawiązane w ramach mechanizmu finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego w latach 2004–2016

Autor: Magdalena Mazurkiewicz-Suchecka, Departament Funduszy i Spraw Europejskich, MKiDN

Fundusze Norweskie i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) powstały w celu skutecznego minimalizowania różnic społecznych i ekonomicznych w ramach EOG. Trzy państwa występujące w funkcji darczyńców, tj. Norwegia, Islandia i Liechtenstein, szczególnie duże znaczenie nadały działaniom w obszarze kultury, słusznie upatrując w jej integracyjnym i zróżnicowanym charakterze szansy na wzajemne poznanie się, zrozumienie i nawiązanie owocnej współpracy.

Rozwój dialogu międzykulturowego oraz tożsamości europejskiej opartej na zrozumieniu różnorodności kulturowej to wyzwanie, któremu może sprostać kooperacja w postaci międzynarodowych **partnerstw**. *Działając wspólnie, można osiągnąć więcej niż pojedynczo, gdyż korzysta się z większej liczby zasobów (ludzkich, rzeczowych, finansowych), kanałów komunikacji i zdobywania informacji, a przede wszystkim ma się szersze, wieloaspektowe spojrzenie na problem, dzięki czemu można wypracować niestandardowe rozwiązania, odpowiadające konkretnym potrzebom*[24]. To właśnie wspólne działania podejmowane na płaszczyźnie państw EOG mają szansę skutecznie podejmować wyzwania współczesnego świata, takie jak zagrażające społecznemu rozwojowi pogłębiające się nierówności, ubóstwo, migracje, sukcesywnie malejące zaufanie obywateli do instytucji demokratycznych.

W ramach dwóch dotychczas zakończonych edycji mechanizmów finansowych przewidzianych na lata 2004–2016 polskie instytucje kulturalne zrealizowały ponad 200 projektów, w tym 85% w partnerstwie z instytucjami z Norwegii, Islandii i Liechtensteinu. Współpracujące podmioty przygotowały i razem zrealizowały 3,5 tysiąca wydarzeń kulturalnych, w których wzięły udział ponad 2 mln odbiorców.

Wśród programów wspierających sektor kultury w latach 2004–2016 trzy zaprojektowano z myślą o formule partnerstw międzynarodowych: Fundusz Wymiany Kulturalnej uruchomiony w 2008 roku oraz Fundusz Współpracy Dwustronnej i program Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego wdrażane od 2012 roku.

Międzynarodową współpracę partnerską uznano za najlepsze narzędzie do wprowadzania trwałych i pozytywnych zmian w sposobie postrzegania odmiennych postaw, odmiennego myślenia i działania. Przy czym

[24] „Siła partnerstw strategicznych", Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Raporty tematyczne FRSE, Warszawa 2018

Gdański Teatr Szekspirowski, fot. 2M System Mariusz Młynarczyk

należy w tym miejscu podkreślić, że tego rodzaju kooperacja podlega wielu regułom, których świadome wdrażanie i sukcesywne przestrzeganie determinuje efektywność i długofalowość nawiązanej współpracy.

Elementy trwałych partnerstw międzynarodowych

W literaturze poświęconej zagadnieniu partnerstwa szczególnie mocno podkreśla się kluczowe kryteria, od których zależy efektywność współpracy. Ros Tennyson wyjaśnia, że *zasady te powinny zostać wypracowane w ramach procesu budowania współpracy partnerskiej i zaakceptowane przez wszystkich partnerów. Zasady te stanowią fundament, na którym budowane jest partnerstwo, a w miarę jego rozwoju pomogą też scementować współpracę*[25]. Autorka zaznacza, że dobrze funkcjonujące partnerstwa stosują w swojej działalności reguły obowiązujące w obszarze zarządzania projektami. *Oznacza to nie tylko opracowanie jasnych i precyzyjnych zasad funkcjonowania oraz sukcesywne ich wdrażanie, lecz także prowadzenie ciągłego procesu oceny wykonanych zadań*[26].

W raporcie ewaluacyjnym[27] programu „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego", przygotowanym na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, autorzy wyróżnili kilka newralgicznych kategorii, które należy wziąć pod uwagę podczas nawiązywania i wdrażania projektów międzynarodowych w obszarze kultury. Omówiono je poniżej.

Zbieżność tematyczna

Skuteczne partnerstwa nawiązywane są pomiędzy podmiotami o porównywalnych zainteresowaniach, działających w podobnych obszarach tematycznych. Jak wskazali autorzy raportu ewaluacyjnego, większość partnerstw nawiązanych w ramach tego źródła finansowania dotyczyła partnerstw jednodziedzinowych. Oznaczało to, że szkoły artystyczne starały się znaleźć partnera wśród szkół artystycznych, teatry wśród teatrów, a organizacje pozarządowe wśród innych organizacji trzeciego sektora. Zbieżność dziedzinowa jest z pewnością silnym aspektem łączącym rozpoczynających współpracę podmiotów i płaszczyzną do poszukiwania śmiałych i nowatorskich rozwiązań problemów

[25] R. Tennyson, Poradnik partnerstwa, online: https://docplayer.pl/6058008-Poradnik-partnerstwa.html [dostęp 03.12.20], s. 9
[26] Raport z realizacji badania ewaluacyjnego. Ocena wpływu współpracy dwustronnej na osiągnięcie celów programu „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego", Pracownia Badawcza Monitor, Warszawa 2015
[27] Tamże

danego obszaru. Warto jednakże podkreślić, że zbieżność tak pożądana na etapie nawiązywania partnerstw może prowadzić do swoistej hermetyczności podmiotów. Jak zauważyli autorzy raportu: *w toku realizacji projektów okazywało się, że formuła współpracy partnerskiej mogłaby z powodzeniem zostać rozszerzona na partnerów z innych dziedzin*[28]. Oznacza to, że warto spojrzeć szerzej na tematykę projektu i w poszukiwaniu instytucji partnerskich próbować nawiązać współpracę z placówkami również spoza głównego nurtu zainteresowań.

Wspólne i precyzyjnie określone cele, zadania i role

We wzorcowych partnerstwach nawiązanych w ramach programu „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego" stosowano optymalny i wspólnie wypracowany podział zadań, który odpowiadał faktycznym zasobom i możliwościom partnerów. Partnerzy podejmowali się realizacji zadań, w których czuli się najbardziej kompetentni, i takich, do których mieli niezbędne zasoby instytucjonalne, kadrowe, logistyczne. Tak opracowana struktura organizacyjna sprzyjała harmonijnej i pełnej zaufania współpracy.

Stała komunikacja między partnerami

Dobrze ustalone metody i narzędzia komunikacji między partnerami umożliwiały skuteczną wymianę informacji, szybkie reagowanie na wyzwania pojawiające się w trakcie realizacji projektu, jak również budowanie pozytywnych relacji. Warto zwrócić w tym miejscu uwagę na szczególnie pożądaną wśród partnerów dostępność komunikacyjną, czyli możliwość szybkiego skontaktowania się z partnerem w każdym czasie i otrzymania wiążącej odpowiedzi. Pośród wykorzystywanych metod komunikacyjnych partnerzy szczególnie często podkreślali wagę bezpośredniego spotkania partnerów – najlepiej jeszcze przed rozpoczęciem działań projektowych. Tego rodzaju rozmowy pozwalały na precyzyjne omówienie i uzgodnienie podziału obowiązków, realizacji i odpowiedzialności za zadania projektowe. (…) *takie spotkania są istotne, aby przy wykorzystaniu mechanizmu partycypacyjnego podejmowania decyzji ustalić najbardziej optymalny sposób podziału i realizacji zadań, układ budżetu, a także wyjaśnić kwestie sporne. Dzięki tym zabiegom zwiększa się szanse powodzenia realizacji projektu, ale też buduje harmonijne relacje w partnerstwie*[29] – podkreślają autorzy raportu. Warto w tym miejscu przytoczyć wypowiedź Anny Ratkiewicz, Kierownika Działu Edukacji w Gdańskim Teatrze Szekspirowskim, który realizował projekty partnerskie w ramach funduszy norweskich i EOG: *Trzeba się dobrze poznać – kluczowe są wizyty studyjne przed faktyczną realizacją projektu. Im więcej czasu razem się spędzi, porozmawia, nawet pozwiedza miasto partnera – tym lepiej dla przyszłych działań. W trakcie na pewno trzeba się nawzajem słuchać. Im więcej telefonów i spotkań na żywo, tym lepiej. Czasem w mejlu nie przekaże się wszystkiego, co by się chciało.*

Transparentność instytucji i zaufanie

O harmonijnej współpracy decydował również wzajemny dostęp partnerów do wiedzy o zasobach i potencjale instytucjonalno-kadrowym współpracujących stron oraz do informacji o doświadczeniu projektowym i artystycznym. Jak zauważa Ros Tennyson: *otwartość i uczciwość w funkcjonowaniu partnerstwa są niezbędne, aby budzić zaufanie – niezbędny składnik udanego partnerstwa*[30]. Instytucje, poszukując partnera, starały się wybierać ośrodki o stabilnej pozycji organizacyjno-finansowej, wysokiej renomie międzynarodowej i dużym doświadczeniu artystyczno-kulturalnym. Słusznie upatrywały w powyższych cechach gwarancji skutecznej realizacji projektu.

[28] Tamże
[29] Tamże

Anioł projektu

Choć nie jest to czynnik niezbędny do zawiązania trwałego partnerstwa, warto o nim pamiętać, gdyż jest szczególnie istotny dla małych i nieposiadających dużego doświadczenia projektowego organizacji starających się nawiązać współpracę partnerską. Rolę anioła projektu odgrywa zazwyczaj osoba, która *doskonale orientuje się w różnicach kulturowych między Polską a krajami darczyńcami* (…) *i jest w stanie służyć radą, kiedy niejasności w tym obszarze się pojawiają. Taka osoba może też wspomagać językowo partnerów projektowych, w sytuacji kiedy pojawia się bariera językowa*[31].

Przykłady trwałych partnerstw nawiązanych między instytucjami kultury z Polski i państw darczyńców w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego

Gdański Teatr Szekspirowski i Det norske Shakespeareselskapet (Norweskie Towarzystwo Szekspirowskie)

Gdański Teatr Szekspirowski (GTS) to uznana instytucja kultury, której główne zadania skupiają się na upowszechnianiu kultury teatralnej, promocji młodych artystów oraz wspieraniu edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży. Od 1993 roku teatr jest współorganizatorem międzynarodowego Festiwalu Szekspirowskiego, który każdego lata odbywa się w Gdańsku.

Norweskie Towarzystwo Szekspirowskie to pozarządowa organizacja działająca od 1997 roku w dziedzinie kultury, zajmująca się szeroko rozumianą promocją twórczości angielskiego poety i dramaturga Williama Szekspira.

Z inicjatywą nawiązania współpracy wystąpił GTS, wykorzystując w tym celu własne kontakty wypracowane w trakcie wcześniej podejmowanych projektów edukacyjnych ze stroną norweską. O wyborze właśnie Norweskiego Towarzystwa Szekspirowskiego na partnera projektu zadecydowały jego potencjał projektowy i bogate doświadczenie: *Wiedzieliśmy, że jest to poważne stowarzyszenie, z wieloletnią historią, własnymi*

Gdański Teatr Szekspirowski, fot. 2M System Mariusz Młynarczyk

[30] R. Tennyson, Poradnik partnerstwa, *op. cit.*, s. 10
[31] Raport z realizacji badania ewaluacyjnego..., *op. cit.*

dokonaniami na polu kultury i edukacji, wspaniałymi członkami-ekspertami – opowiada Anna Ratkiewicz, Kierownik Działu Edukacji w Gdańskim Teatrze Szekspirowskim. – *Byli godni zaufania i chcieli z nami współpracować. Ich atutem był też Szekspir – mieliśmy podobne zainteresowania jako instytucje* – podkreśla.

Te dwie instytucje rozpoczęły współpracę w 2010 roku poprzez realizację projektu „Współpraca ekspertów w zakresie pedagogiki teatralnej z wykorzystaniem dziedzictwa europejskiej klasyki literackiej", który otrzymał dofinansowanie w wysokości prawie 140 tys. zł w ramach Funduszu Wymiany Kulturalnej. Wówczas w projekcie po stronie norweskiej zaangażowana była również jeszcze jedna organizacja: The Norwegian Association for Drama in Education.

Partnerzy przygotowali w tamtym czasie serię szkoleń dla nauczycieli z pomorskich szkół ogólnokształcących, w trakcie których pedagodzy zdobywali nową wiedzę z zakresu wykorzystania technik teatralnych w procesie edukacji. Tym samym poznane narzędzia i metody edukacji teatralnej pozwoliły uczestnikom szkoleń znacząco uatrakcyjnić zajęcia prowadzone z młodzieżą, jak również rozwinąć własne umiejętności zawodowe.

Owocna i harmonijna współpraca przyczyniła się do podjęcia decyzji o realizacji kolejnego wspólnego projektu – „Szeksploracji kultury". *Byliśmy (obie strony) bardzo zadowoleni, wiele się od siebie nauczyliśmy i chcieliśmy powtórzyć to udane doświadczenie na szerszą skalę w projekcie trwającym dłużej. Wszyscy wyrazili wolę wspólnego działania* – zaznacza Anna Ratkiewicz. Drugi projekt otrzymał dofinansowanie w wysokości ponad 690 tys. zł z programu „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego".

Działania zapoczątkowane w trakcie pierwszego projektu wzbogacono o wyjazdy studyjne do Norwegii dla polskich nauczycieli i uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Po stronie norweskiej w projekcie uczestniczył jeszcze Wydział Języków Obcych Uniwersytetu w Bergen.

Smocza Jama na Wawelu, fot. 2M System Mariusz Młynarczyk

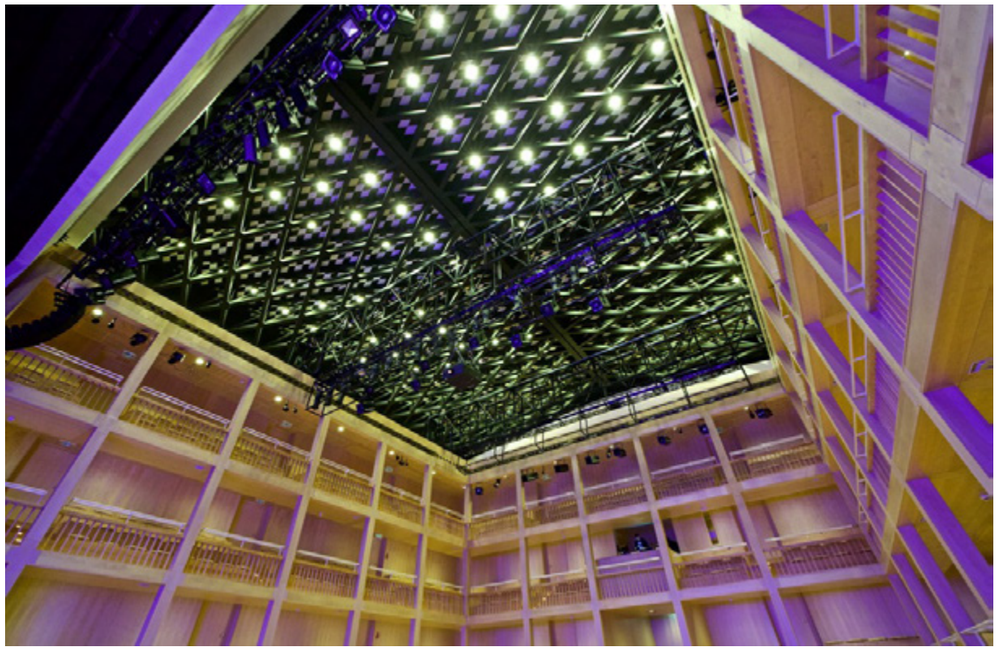

Gdański Teatr Szekspirowski, fot. 2M System Mariusz Młynarczyk

Realizacja obu projektów przebiegała zgodnie z ustalonymi harmonogramami. Zadania pomiędzy wszystkimi partnerami podzielono tak, by odpowiadały posiadanym przez nich kompetencjom i lokalizacji geograficznej (w przypadku drugiego projektu). Partnerzy norwescy odpowiedzialni byli za przygotowanie warsztatów w Norwegii, zaś polski beneficjent – w Polsce. Dodatkowo GTS odpowiedzialny był za całościowe rozliczenie finansowe projektu.

W bieżącej komunikacji partnerzy wykorzystywali zwłaszcza pocztę elektroniczną. Ich bezpośrednie spotkania odbywały się przy okazji wydarzeń projektowych (szkolenia, wizyty studyjne), podczas których omawiano sprawy bieżące, reagowano na pojawiające się trudności i ustalano kolejne etapy realizacji projektu.

Wśród długofalowych efektów współpracy nawiązanej pomiędzy GTS a Norweskim Towarzystwem Szekspirowskim polski beneficjent wskazuje przede wszystkim rozbudowanie swojej sieci kontaktów międzynarodowych: *Nawiązaliśmy kontakty z wieloma znakomitymi ekspertami, do których byśmy wcześniej nie dotarli* – podkreśla Anna Ratkiewicz. – *Mamy możliwość realizowania z nimi przeróżnych działań. Obecnie zaczynamy realizację kolejnego projektu, już trzeciego, we współpracy z Norwegią.*

Szczególnie cenny dla polskiej instytucji jest wzrost jej prestiżu i rozpoznawalności na arenie międzynarodowej. W konsekwencji GTS nawiązał nową współpracę z partnerem z Islandii, z którym obecnie realizuje projekt kulturalny w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Młode instytucje dopiero zaczynające swoją przygodę z realizacją projektów międzynarodowych powinny pamiętać, aby: *Działać powoli, dać się poznać partnerowi. Zadawać pytania, wyjaśniać wątpliwości od razu. Proponować pewne kroki, ale równocześnie pytać o zdanie – nie decydować samemu. Dać sobie czas na odpowiedź, nie oczekiwać natychmiastowych reakcji – tu na przykład ważne było poznanie harmonogramu świąt państwowych w Norwegii, które wyłączają ich z pracy (nie odpisują wówczas na mejle, nie odbierają telefonów; trzeba to uszanować)* – podpowiada Anna Ratkiewicz.

Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki i Norsk Institutt for Luftforskning – Norweski Instytut Badań Powietrza

Zamek Królewski na Wawelu to szczególnie ważna dla polskiej historii i kultury państwowa instytucja współprowadzona przez MKiDN.

Norweski Instytut Badania Powietrza (NILU) jest pozarządową organizacją, która od 1969 roku zajmuje się tematyką zmian klimatu, jakości powietrza i konserwacją dorobku kulturowego.

Główny Konserwator Muzealny Zamku Królewskiego na Wawelu dr hab. Ewa Wiłkojć w trakcie konferencji poświęconej tematyce konserwacji nawiązała kontakt z tą instytucją.

Powody, które zadecydowały o nawiązaniu współpracy, wymienia Bożena Westen, główny specjalista ds. pozyskiwania funduszy i koordynator ds. finansowych rozliczeń projektów w Zamku Królewskim na Wawelu: *NILU to instytucja, która w ciągu ostatnich lat przeprowadziła wiele szeroko zakrojonych projektów z zakresu badań powietrza i konserwacji dorobku kulturalnego. NILU było zaangażowane w projekty z dziedziny technologii środowiskowej i dorobku kulturalnego. Dla Zamku szczególne znaczenie miały prowadzone przez NILU badania dotyczące prewencji konserwatorskiej, zwłaszcza patrząc przez pryzmat zanieczyszczenia powietrza w naszym regionie.*

Ścisła współpraca między obiema instytucjami rozpoczęła się w 2009 roku, kiedy partnerzy podjęli się zadania opracowania prototypu kasety konserwatorskiej dla bezpiecznej ekspozycji unikatowych chorągwi jedwabnych znajdujących się w zbiorach muzeum na Wawelu. Projekt otrzymał dofinansowanie w kwocie ponad 570 tys. zł w ramach Funduszu Wymiany Kulturalnej. Jak podkreśla Bożena Westen, na decyzję o kontynuacji partnerstwa wpłynęły *pozytywne doświadczenia ze współpracy i wiedza, która wyniknęła z badań prowadzonych przez partnera, dotycząca środowiska w muzeum.*

Badanie unikatowych chorągwi, Zamek Królewski na Wawelu, fot. Rafał Siderski

Partnerzy podjęli się wspólnej realizacji jeszcze czterech projektów. Projekt inwestycyjny „Pieskowa Skała. Konserwacja architektury zamku i poszerzenie oferty edukacyjno-kulturalnej" otrzymał dofinansowanie w kwocie ponad 12 mln zł i realizowany był w latach 2014–2016. Polegał na kompleksowej konserwacji Zamku w Pieskowej Skale – oddziału Zamku Królewskiego na Wawelu. NILU odpowiedzialny był za badanie stanu powietrza atmosferycznego w kaplicy św. Michała Archanioła oraz analizę wpływu zaobserwowanych zanieczyszczeń na jej zabytkowe wnętrza. Partnerom udało się również pozyskać ponad 140 tys. zł na program wizyt studyjnych finansowanych w ramach Funduszu Wymiany Dwustronnej – część B. Środki te pozwoliły współpracującym instytucjom zorganizować w 2015 roku serię wizyt, spotkań i warsztatów, które pomogły w skutecznej wymianie wiedzy i przygotowaniu programu ochrony zespołu zamkowego w Pieskowej Skale.

Partnerzy zrealizowali również w latach 2014–2016 dwa projekty badawczo-edukacyjne w ramach programu „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego". Pierwszy projekt pn. „Zachować dziedzictwo Smoczej Jamy na Wawelu", z budżetem miliona złotych, swoje wielokierunkowe i interdyscyplinarne działania edukacyjne koncentrował wokół symbolu smoka stanowiącego wspólne dziedzictwo kulturowe państwa beneficjenta i partnera norweskiego. W ramach tej współpracy NILU przeprowadził specjalistyczne badania oceniające mikroklimat Smoczej Jamy.

Drugi projekt dofinansowany w kwocie ponad miliona złotych, „Wielokulturowa Rzeczpospolita w czasach Zygmunta Augusta", stanowił syntezę badań naukowych nad kolekcją arrasów króla Zygmunta Augusta i programu edukacyjnego poświęconego kulturze złotego wieku Pierwszej Rzeczpospolitej. Partnerzy wspólnie przeprowadzili wówczas serię badań dotyczących m.in. stopnia destrukcji bezcennych tkanin pod wpływem czynników zewnętrznych, stopnia ich zachowania oraz wykonali pomiary fadometryczne

Badanie unikatowych chorągwi, Zamek Królewski na Wawelu, fot. Rafał Siderski

umożliwiające oszacowanie poziomu odporności barwników na światło. Jak podkreśla Bożena Westen z Zamku Królewskiego na Wawelu: *nawiązana współpraca pozwoliła nam na wymianę wiedzy i doświadczeń w zakresie prewencji konserwatorskiej oraz najlepszych praktyk dotyczących prowadzenia projektów międzynarodowych: zarządzania, finansowania i rozliczania.*

Partnerzy realizowali wspólne projekty zgodnie z założonym harmonogramem, na co wpływ miał przyjęty optymalny podział obowiązków pomiędzy stronami. Zamek na Wawelu odpowiedzialny był za zadania z zakresu zarządzania projektem, rozliczenie otrzymanego grantu i wymaganą przez operatora programu sprawozdawczość. Realizował również przeznaczone mu w poszczególnych projektach działania merytoryczne: edukacyjne, artystyczne, konserwatorskie. NILU odpowiadał za sprawne wdrożenie założonych w projekcie prac naukowo-badawczych.

Należy podkreślić, że na każdym etapie wdrażanych projektów partnerzy prowadzili ze sobą ścisłą współpracę, którą wzmacniała harmonijna komunikacja. Członkowie zespołów projektowych spotykali się osobiście i stosowali narzędzia komunikacyjne w postaci poczty elektronicznej i Skype'a. Kontaktowali się też ze sobą telefonicznie. Wśród czynników szczególnie istotnych dla zaczynających ze sobą kooperować instytucji Bożena Westen wskazuje na bezpośrednie spotkania partnerów: *Idealnie byłoby spotkać się z partnerem jeszcze przed realizacją projektu w celu omówienia oczekiwań, planowanych do realizacji zadań.*

Wypracowana wieloletnia owocna współpraca obu instytucji, oparta na kompetencyjnym podziale ról, pełnym wykorzystaniu posiadanego potencjału kadrowego i częstej komunikacji, pozwala partnerom na podejmowanie kolejnych śmiałych wyzwań projektowych w interesującym ich obszarze. *Planujemy realizować kolejny projekt „Wielokulturowa Rzeczpospolita – Zamek Pieskowa Skała w ramach Programu „Kultura" – zdradza Bożena Westen. Jest to kontynuacja zrealizowanego już wcześniej projektu pn. „Pieskowa Skała. Konserwacja architektury zamku i poszerzenie oferty edukacyjno-kulturalnej".*

Podsumowanie

Przytoczone przykłady trwałych partnerstw międzynarodowych, realizowanych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego, przyniosły wdrażającym je instytucjom liczne korzyści, które należy rozpatrywać na wielu poziomach.

Po pierwsze, zrealizowane działania bezpośrednio przyczyniły się do skutecznego promowania różnorodności kulturowej i artystycznej oraz ogólnie dziedzictwa narodowego w Polsce i państwach darczyńcach. Dofinansowane projekty pozwoliły szerokiej publiczności zapoznać się z twórczością artystów polskich i z państw partnerskich. Uczestnicy wydarzeń mieli wyjątkową okazję spojrzeć na niejednokrotnie to samo zagadnienie z różnych perspektyw społeczno-kulturowych, co pomaga zrozumieć i zaakceptować różnorodność otaczającego nas świata.

Po drugie, wspólnie zrealizowane projekty były jedyną w swoim rodzaju płaszczyzną wzajemnej nauki, czerpania z doświadczeń drugiej strony i wymiany najlepszych praktyk. Partnerzy poznawali skuteczne metody i narzędzia pracy, jak również odmienną kulturę pracy. Wiele z zaobserwowanych rozwiązań zainspirowało ich do wprowadzenia zmian w funkcjonowaniu własnej organizacji.

Po trzecie, współpracujące ze sobą instytucje miały szansę znacząco wzbogacić swoją ofertę edukacyjną i artystyczną poprzez zaprezentowanie odbiorcom nowych tematów lub innowacyjne przedstawienie dotychczasowych.

Po czwarte, wspólnie zrealizowane projekty okazały się dla partnerów swoistą trampoliną, która umożliwiła im zaistnienie w środowisku organizacji i instytucji działających w danym obszarze tematycznym. Partnerzy mogli zaistnieć jako podmioty godne zaufania, co potwierdzało doświadczenie zdobyte w trakcie realizacji projektu międzynarodowego.

Warto na koniec przytoczyć słowa Ros Tennyson, która w wyjątkowo obrazowy sposób opisuje korzyści, które czekają na strony współpracujące z zaangażowaniem i pasją: *W końcu, po odbyciu podróży partnerstwa, pokonaniu smoków, które stanęły na naszej drodze, i triumfalnym powrocie do domu, nikt nie pozostaje taki sam. Doświadczenia odciskają na nas swoje piętno. Pokonywanie trudności i wątpliwości uczy, wzmacnia, daje nowe zrozumienie. Udział w procesie budowania partnerstwa zmienia naszą organizację i nas samych – innymi słowy – zmienia nasz świat*[32].

Gdański Teatr Szekspirowski, fot. 2M System Mariusz Młynarczyk

[32] R. Tennyson, Poradnik partnerstwa, *op. cit.*, s. 37

fot. P. Ulatowski

Postęp cywilizacyjny, wywołujący zmianę oczekiwań społeczeństwa, głównie młodego pokolenia, wymusza konieczność dostosowania istniejących miejsc publicznych do nowych zadań

Wywiad z doktorem Tomaszem Makowskim, dyrektorem Biblioteki Narodowej w Warszawie

Dr Tomasz Makowski jest historykiem i bibliotekarzem, od 1994 roku związanym z Biblioteką Narodową, której dyrektorem został w 2007 roku. Stopień doktora nauk humanistycznych otrzymał w 2001 roku, broniąc rozprawy pt. „Biblioteka Jana Zamoyskiego, kanclerza i hetmana wielkiego koronnego (1542–1605)". Wśród jego specjalizacji znajdują się rękopisoznawstwo i historia bibliotek.

Panie dyrektorze, prosimy opowiedzieć, co było główną przyczyną podjęcia decyzji o realizacji właśnie tych dwóch projektów: „Modernizacja czytelń i przestrzeni publicznych Biblioteki Narodowej" oraz „Modernizacja energetyczna w budynkach A Biblioteki Narodowej przy al. Niepodległości 213 w Warszawie"?

Oba projekty, które Biblioteka Narodowa realizuje dzięki środkom unijnym pozyskanym za pośrednictwem MKiDN oraz NFOŚiGW, są komplementarne. Biblioteka Narodowa (BN) jako centralna biblioteka Rzeczypospolitej funkcjonuje nie tylko w środowisku lokalnym i regionalnym, lecz także ogólno-polskim i międzynarodowym. Jej siedziba główna powinna być miejscem zachęcającym do odwiedzin i odpowiadającym na oczekiwania współczesnego świata, w tym także w zakresie działań proekologicznych, takich jak wykorzystanie odnawialnych źródeł energii czy obniżenie poziomu zanieczyszczenia środowiska.

Postęp cywilizacyjny, wywołujący zmianę oczekiwań społeczeństwa, głównie młodego pokolenia, wymusza konieczność dostosowania istniejących miejsc publicznych do nowych zadań. Czytelnie BN muszą zaspokajać szeroko rozumiane potrzeby czytelnicze społeczeństwa, przyczyniać się do rozwoju kultury, umożliwiać dostęp do różnego rodzaju i typu informacji z uwzględnieniem potrzeb różnych grup czytelników, w tym osób z niepełnosprawnościami i wykluczonych, tak aby zapewnić optymalne upowszechnianie wiedzy i dostęp do niej.

Po analizie dotychczasowej funkcjonalności przestrzeni BN, przeprowadzonych badaniach ankietowych, analizie stanu czytelnictwa i dokumentów strategicznych odnoszących się do potrzeb i planowanego rozwoju kultury, podjęto decyzję, że niezbędne jest przeprowadzenie zmiany funkcjonalno-użytkowej czytelń oraz przestrzeni publicznych BN. Nowy projekt czytelń i przestrzeni publicznych BN, autorstwa pracowni projektowej KONIOR STUDIO, jest odpowiedzią na to zapotrzebowanie. Potrzeba modernizacji czytelń i przestrzeni publicznych BN wypływa także ze zrewidowanych zadań i roli, jaką w najbliższych dziesięcioleciach będzie odgrywać centralna biblioteka państwa. Rozwój technologiczny, rewolucja cyfrowa oraz zmiany społeczne zachodzące w świecie i Polsce wymuszają poprawę jakości istniejących i wprowadzenie nowych funkcji bibliotecznych. Z tego powodu BN podjęła decyzję o sukcesywnym, etapowym prowadzeniu prac

modernizacyjnych, biorąc pod uwagę przyszłość tego typu instytucji i obiektów i pragnąc dołączyć do grona tych najbardziej przyjaznych użytkownikowi pod względem funkcjonalnym i estetycznym, a zarazem przyjaznym dla środowiska.

Dlaczego zdecydowaliście się państwo zastosować rozwiązania termomodernizacyjne w swojej instytucji?

Siedziba główna BN ma być miejscem zachęcającym do odwiedzin, inspirującym, wpisującym się w oczekiwania współczesnego świata, warto więc by funkcjonowała w sposób przyjazny środowisku. W tym celu powstał projekt modernizacji energetycznej, który poprzez wdrożenie szeregu działań związanych m.in. z modyfikacją systemów docieplenia, wentylacji i oświetlenia oraz zastosowaniem odnawialnych źródeł energii w postaci paneli fotowoltaicznych, obniży poziom zużycia energii w budynkach Biblioteki oraz przyczyni się do zmniejszenia ilości emitowanych zanieczyszczeń. Efektem tych działań będzie poprawa jakości otaczającego nas powietrza. Oznacza to lepsze warunki korzystania z infrastruktury Biblioteki – zarówno dla odwiedzających, jak i pracowników, a w dalszej perspektywie również poprawę estetyki otoczenia oraz lepszy stan zdrowia okolicznej społeczności, czytelników i pracowników BN.

Jakie przewidujecie państwo efekty modernizacji energetycznej budynku?

Przedstawiając efekty w liczbach, istnieje możliwość osiągnięcia bardzo dużych oszczędności energii cieplnej i elektrycznej na poziomie 16770,39 GJ/rok oraz zwiększenia efektywności energetycznej o 61%. Patrząc szerzej, po modernizacji energetycznej budynku nastąpi przede wszystkim zmniejszenie zapotrzebowania na energię, zmniejszenie kosztów eksploatacyjnych, strat ciepła, a także zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii poprzez montaż paneli fotowoltaicznych wspomagających energię elektryczną. Ponadto zwiększy się komfort warunków pracy w budynku. Warto też wspomnieć o poprawie jakości powietrza atmosferycznego poprzez ograniczenie emisji zanieczyszczeń. A czystsze powietrze to lepsze warunki życia i stanu zdrowia mieszkańców regionu oraz korzystniejsze warunki do pracy i nauki, a jednocześnie poprawa stanu środowiska naturalnego.

Czy udałoby się przeprowadzić prace modernizacyjne w takim zakresie bez środków europejskich?

Bez pomocy środków europejskich oraz środków na wkład własny z MKiDN realizacja projektów w tak szerokim zakresie byłaby na pewno niemożliwa. Biblioteka Narodowa aktywnie pozyskuje środki europejskie na szereg inwestycji, a przede wszystkim na prace modernizacyjne zmierzające do kompleksowego przeobrażenia BN w nowoczesną instytucję kultury, w pełni odpowiadającą na wyzwania szybko zmieniającego się świata.

Jakie zmiany zajdą w funkcjonowaniu BN po zakończeniu realizacji projektu? Na które z nich czekacie państwo z największą niecierpliwością?

Jednym z kluczowych założeń modernizacji będzie przeorganizowanie funkcjonalne przestrzeni i stworzenie możliwości intuicyjnego poruszania się po obiekcie. Przestrzeń publiczna powinna być wizytówką całej BN, miejscem pracy i spotkań dla środowisk naukowych: kadry akademickiej, studentów, literatów, bibliotekarzy, dziennikarzy, polityków, a także wszelkich odbiorców kultury.

Nowa aranżacja przestrzeni ma umożliwić korzystanie z bogatych zbiorów BN na kilka sposobów: w sposób tradycyjny, najnowocześniejszy w momencie tworzenia dokumentacji projektowej z wykorzystaniem komputerów, ekranów dotykowych czy baz danych oraz przyszłościowy, czyli umożliwiający w najbliższych latach wprowadzenie technologii będących aktualnie na etapie badań.

Modernizacja przestrzeni czytelniczej ma także przyczynić się do ponad czterokrotnego zwiększenia księgozbioru podręcznego i zapewnić użytkownikom Biblioteki szybki dostęp do informacji oraz nowości na rynku wydawniczym. Dzięki przebudowie czytelń dostęp do zbiorów stanie się łatwiejszy – powstanie przestronna, otwarta sala z wolnym dostępem do książek oraz mniejsze, specjalistyczne czytelnie o kameralnym charakterze.

Korzystanie z Biblioteki stanie się znacznie prostsze również dzięki nowym rozwiązaniom informatycznym. Celem projektu jest także stworzenie możliwości odpoczynku i rekreacji w przestrzeni publicznej poprzez nową aranżację patiów. Ten zielony akcent jest bardzo ważnym elementem nowej aranżacji przestrzeni publicznej BN. Użytkownikom udostępnione zostaną cztery do tej pory zamknięte patia, z których każde zostanie urządzone jako ogród o odmiennym charakterze.

Projekt „Modernizacja czytelń i przestrzeni publicznych Biblioteki Narodowej" przewiduje szereg ułatwień dla osób ze szczególnymi potrzebami. Proszę nam opowiedzieć o tych rozwiązaniach.

Projekt modernizacji czytelń i przestrzeni publicznych BN obejmuje utworzenie sześciu czytelni/przestrzeni czytelniczych, z których każdą zaprojektowano, mając na uwadze dostępność i wygodę dla osób z niepełnosprawnościami i seniorów. Aby umożliwić tym grupom użytkowników samodzielne, łatwe przemieszczanie się pomiędzy poziomami, przewiduje się dwie nowe windy dostosowane do przewozu osób z niepełnosprawnościami ruchowymi, zapewniające dostęp do niskiego parteru z wysokiego parteru, na którym znajduje się wejście główne do czytelń. Na każdym z poziomów Biblioteki przewidziano toalety dla osób z niepełnosprawnościami. Zaplanowano bezprogowe drzwi wejściowe do budynku, wyposażone w przycisk otwierający i sygnał dźwiękowy przy otwieraniu; szerokie przejścia – korytarze pozbawione drzwi pomiędzy większością czytelń, a tym samym ułatwiające przemieszczanie się osobom na wózkach.

W ramach projektu gruntownie zmieniono układ funkcjonalny Biblioteki, wszystkie punkty obsługi czytelnika (informacja, rejestracja, ochrona, wydawanie i zwrot książek oraz informatorium) skupione zostaną w centralnie umieszczonej ladzie głównej, doskonale widocznej i dostępnej od razu po wejściu do budynku. W ten sposób osoby z niepełnosprawnościami o wiele łatwiej będą mogły skorzystać ze wszystkich usług świadczonych przez BN i uzyskać pomoc w jednym miejscu.

Zaprojektowano również czarno-biały system informacji wizualnej, w którym białe litery i piktogramy umieszczono na czarnym tle, aby zapewnić jak najlepszą czytelność oznakowań dla osób niedowidzących.

A jak będzie funkcjonować BN po zakończeniu tych dwóch projektów? Czy zmiany te będą odczuwane przez użytkowników/czytelników Biblioteki?

Celem obu projektów BN jest zapewnienie czytelnikom i użytkownikom komfortowych warunków do korzystania z szeroko pojętej kultury. Biblioteka Narodowa po zakończeniu tych dwóch projektów będzie miejscem otwartym, nowoczesnym i przyjaznym dla zróżnicowanych grup użytkowników. Zastosowanie nowoczesnych urządzeń i technologii pozwoli zredukować zużycie energii i poprawić warunki korzystania z infrastruktury.

Montaż czujników temperatury oraz stężenia CO_2 na bieżąco monitorujących warunki panujące w czytelniach zapewni optymalne zużycie energii na wentylację, ogrzewanie i chłodzenie budynku.

Czytelnie zyskają najlepsze warunki chłonięcia i rozpraszania dźwięków, co da pełen komfort akustyczny w użytkowaniu budynku, niezależnie od tego, czy pracuje się w skupieniu i ciszy, prowadzi rozmowę czy prelekcję.

Najważniejszym miejscem w nowej bibliotece Rzeczypospolitej będzie centralna przestrzeń umieszczona na przecięciu osi wejścia głównego oraz osi czytelń. Projekt modernizacji BN przewiduje dostępność dla wszystkich bez względu na stopień niepełnosprawności czy innego wykluczenia, np. społecznego. Otwartość wraz z udostępnieniem patiów i przestrzeni zewnętrznej to wyjście naprzeciw współczesnemu użytkownikowi kultury. Wprowadzone zmiany będą odczuwalne zarówno przez użytkowników, jak i czytelników BN.

Jakie jeszcze inwestycje planowane są w BN?

Biblioteka planuje przebudowę i aranżację wnętrz Pałacu Rzeczypospolitej poprzez przywrócenie zabytkowi jego dawnej świetności. Chce udostępnić (zarówno mieszkańcom Warszawy, jak i gości z pozostałych regionów Polski i zagranicy odwiedzających stolicę) unikatowe zbiory dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz wzmocnić funkcje społeczno-kulturowe.

Termomodernizacja to projekt, który wymagał mnóstwa pracy i ogromnego zaangażowania wielu osób. Ale w kolejnych latach, a nawet dziesięcioleciach, przyniesie on różnorodne korzyści

Wywiad z **doktorem Zdzisławem Bujanowskim**, dyrektorem Centrum Edukacji Artystycznej

Dr Zdzisław Bujanowski od 1994 roku kieruje Centrum Edukacji Artystycznej — jednostką nadzoru pedagogicznego podległą MKiDN. Jest nauczycielem akademickim (doktorat z zakresu historii turystyki i rekreacji). Ukończył dwuletnie studia podyplomowe w zakresie organizacji i zarządzania (komunikacja społeczna, podejmowanie decyzji i technik organizacyjnych) na Uniwersytecie Warszawskim i prowadzi zajęcia ze studentami. Jest audytorem wewnętrznym II stopnia Polskiego Instytutu Kontroli Wewnętrznej. Obecnie bezpośrednio nadzoruje prawidłowe wdrażanie projektu „Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce" w ramach I osi priorytetowej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020.

Panie dyrektorze, prosimy opowiedzieć, dlaczego ten projekt jest ważny dla CEA? Jak wyglądała sytuacja szkolnictwa artystycznego przed rozpoczęciem jego realizacji?

Projekt jest ważny z kilku różnych powodów. Po pierwsze dlatego, że pozwoli na optymalizację kosztów funkcjonowania placówek. Istotne jest, że osiągniemy to dzięki najlepszym dostępnym współcześnie technologiom, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju: *zaspokojenie potrzeb obecnego pokolenia nie zmniejszy szans zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń*. Z jednej strony realizacja projektu termomodernizacyjnego wpłynie na obniżenie zużycia paliw pierwotnych, a tym samym kosztów zakupu mediów, a z drugiej będzie miała również wpływ na podniesienie standardu technicznego budynków.

Nie bez znaczenia pozostaje w tym kontekście wpływ projektu na środowisko naturalne. Na etapie opracowywania w 2014 roku założeń projektu (które w latach 2014–2015 uwzględniono w dokumentacjach technicznych) położono nacisk na maksymalne stosowanie odnawialnych źródeł energii, takich jak pompy ciepła czy panele fotowoltaiczne. Dzięki temu wpisaliśmy się we wdrażane w coraz większym zakresie działania proekologiczne i światowe tendencje. Osiągnięcie zakładanych wskaźników zapewni odpowiednie warunki do prowadzenia przez szkoły działalności na wysokim poziomie.

Szkolnictwo artystyczne jest specyficzne, opiera się na relacji typu uczeń – mistrz, wymaga stworzenia odpowiedniego zaplecza. Termomodernizacja jest jedną z cegiełek do budowy materialnej bazy, dzięki której możemy skupić się na rozwijaniu umiejętności i szlifowaniu talentu uzdolnionej młodzieży.

Reasumując: termomodernizacja w placówkach szkolnictwa artystycznego to znaczący krok w ich rozwoju, pozwalający na stworzenie odpowiedniego zaplecza, a co za tym idzie – umacnianie pozytywnego wizerunku publicznego szkolnictwa artystycznego w Polsce.

Zmodernizowane szkoły, nowoczesne, funkcjonalne i doskonale wkomponowujące się w otoczenie są miejscami, gdzie uczniowie chętnie przebywają, gdzie mają możliwość korzystania z pięknych, gruntownie wyremontowanych pomieszczeń, w których czują się bezpiecznie i komfortowo. Z całą pewnością odnowienie budynków szkół wpływa pozytywnie także na rekrutację, bowiem placówki mające doskonałe warunki lokalowe często rozwijają swoją ofertę edukacyjną, zwiększają liczbę przyjmowanych uczniów, tworzą nowe klasy.

Odnosząc się do drugiej części pytania: warto wiedzieć, że placówki szkolnictwa artystycznego są rozlokowane na terenie całego kraju. Wiek i stan techniczny tych budynków jest bardzo różny. W wielu przypadkach są one zabytkami wpisanymi do różnych rejestrów. Przez lata wielkość przeznaczanych na remonty i modernizacje nakładów nie pozwalała w zadowalającym stopniu podnosić ich standardu. Realizacja projektu termomodernizacyjnego spowoduje, że zróżnicowanie zostanie w zakładanym stopniu zniwelowane, a stan techniczny budynków znacząco się poprawi.

Jaki jest zakres inwestycji i dlaczego właśnie w tych 139 jednostkach zostaną przeprowadzone prace termomodernizacyjne?

Zakres prac termomodernizacyjnych wynika z opracowanych audytów energetycznych. Jest on zróżnicowany w zależności od jednostki. Można jednak wskazać elementy, które występują w odniesieniu do prawie każdego budynku. Są to:

- docieplenie przegród zewnętrznych pionowych i poziomych oraz ich osuszenie i odgrzybienie,
- wymiana stolarki budowlanej,
- wymiana wewnętrznej instalacji centralnego ogrzewania oraz ciepłej wody użytkowej,

Bursa Szkół Artystycznych w Lublinie, fot. W. Turski

Zespół Szkół Plastycznych w Koszalinie, fot. Katarzyna Gwardiak-Kocur

Państwowa Szkoła Muzyczna w Stalowej Woli, fot. P. Szafraniec

- wymiana wewnętrznej instalacji elektrycznej wraz z montażem nowoczesnych energooszczędnych opraw LED,
- wymiana/modernizacja istniejącego źródła ciepła wraz z przebudową/budową przyłączy cieplnych lub gazowych.

Oprócz tego, w ramach termomodernizacji, w wielu budynkach prowadzone są dodatkowo prace związane z przebudową lub budową wewnętrznych instalacji wentylacji mechanicznej i klimatyzacji, budową odnawialnych źródeł ciepła (typu pompy ciepła), instalacji fotowoltaicznych, montażem systemów BMS (układów sterowania pracą instalacji).

Przesłanką do zakwalifikowania budynku do programu był przede wszystkim zakres prac, jakie należy w nim wykonać, przy czym prace te musiały spełniać kryteria określone w unijnych wytycznych.

W przypadku kiedy rozpatrywano wykonanie prac tego samego rodzaju w kilku jednostkach, o wyborze decydowało też kryterium wielkości „uzysku energetycznego", jaki można osiągnąć w wyniku przeprowadzonych prac. Należy pamiętać o tym, że projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej i na etapie oceny merytorycznej należało wykazać się jak najlepszymi wskaźnikami. A tym samym przekonać Komisję Europejską o celowości jego realizacji.

Jakie rodzaje rozwiązań termomodernizacyjnych są stosowane w projekcie? Które pana zdaniem są szczególnie interesujące i innowacyjne i mogą stanowić niejako dobrą praktykę w modernizacji energetycznej budynków szkolnych?

Realizacja prac, jak to zostało już wspomniane wcześniej, przebiega przy wykorzystaniu jak najlepszych współcześnie dostępnych technologii, materiałów i urządzeń. Jednym z kryteriów przyznania dofinansowania był obowiązek zagwarantowania, że – niezależnie od tego, kiedy prace będą realizowane (2017–2021) – wskaźniki energetyczne po ich zakończeniu spełnią normy obowiązujące dopiero od 2021 roku.

Generalnie w projekcie nie ma zbyt skomplikowanych i innowacyjnych elementów, większość to rozwiązania typowe w procesach termomodernizacyjnych. Za wyjątkowe, poza masowością realizowanych prac (139 placówek), z punktu widzenia skali prowadzonego projektu można uznać zastosowanie systemów BMS (ang. *Building Management System*). To układ zarządzania systemami automatycznego sterowania w budynku, zwłaszcza budynku inteligentnym. Zadaniem automatyki BMS jest integrowanie instalacji występujących w obiekcie. Spaja on wszystkie systemy w jedną całość, która pozwala efektywnie i w sposób oszczędny zarządzać całym obiektem z jednego miejsca.

BMS kontroluje parametry pracy poszczególnych urządzeń, informuje o problemach i awariach. Jest łatwy w obsłudze, bo zazwyczaj udostępnia interfejs graficzny, który w czytelny sposób pozwala na podgląd parametrów pracy oraz zmianę nastawionych wartości. Ten element niezaprzeczalnie stanowi wartość dodaną, niespotykaną na taką skalę w trakcie realizacji tego typu projektów, szczególnie w obiektach użyteczności publicznej o tak specyficznym przeznaczeniu jak szkolnictwo artystyczne.

Jak zmieni się nauczanie i opieka nad dziećmi i młodzieżą w zmodernizowanych placówkach? Czy pana zdaniem uczniowie, nauczyciele, społeczność lokalna odczują zmiany, a jeśli tak, to jakie?

Tu moim zdaniem warto rozróżnić dwa obszary. Pierwszy – to sama praca edukacyjna i wychowawcza, praca z wybitnie zdolną młodzieżą. Nauczyciele szkół artystycznych są znani i cenieni z powodu swoich nadzwyczajnych predyspozycji, oddania pracy, wyjątkowej wręcz wrażliwości, która pozwala każdego ucznia traktować indywidualnie. Za to szanują ich rodzice i cenią uczniowie. W tej materii standard budynku będzie ich sojusznikiem, zapewni godne warunki, pozwoli lepiej skupić się na pracy, eliminując wiele organizacyjnych niedociągnięć i bolączek.

Drugim obszarem jest komfort pracy, a ten znacznie się poprawi. Wygląd placówki, zaplecze, które oferuje, wpływa na jakość pracy uczniów i nauczycieli, co z kolei podnosi efektywność nauczania. Dzięki realizacji projektu poprawi się estetyka, funkcjonalność, bezpieczeństwo, warunki termiczne, jakość oświetlenia – zostaną stworzone optymalne warunki do nauki i pracy. Otworzą się też nowe możliwości organizacji zajęć zbiorowych i zespołowych, rozbudowy instrumentarium, prowadzenia prób, spotkań i organizowania koncertów. Będą to dodatkowe argumenty przemawiające na korzyść szkół artystycznych, podnoszące ich atrakcyjność. Wzrośnie prestiż naszych palcówek, a ciekawość może przyciągnąć do szkół – będących przecież lokalnymi centrami kultury – nowych widzów i słuchaczy.

Patrząc na sprawę szeroko – ten techniczny projekt może przyczynić się do zwiększenia zainteresowania kulturą w lokalnych środowiskach. Może też sprzyjać większemu zainteresowaniu potencjalnych uczniów, a szkołom pozwoli poszerzać ofertę edukacyjną. Widzę tu same plusy.

Jest jeszcze jeden istotny walor związany z komfortem pracy i jakością edukacji – utrzymanie odpowiedniej temperatury i wilgotności w budynkach szkół muzycznych pozytywnie wpłynie na stan techniczny instrumentów.

I chciałbym też zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt znacznie wykraczający poza to, o czym dotychczas mówiłem. Nasz projekt termomodernizacyjny może mieć też szersze znaczenie, pokazując kierunki działania, może stać się impulsem dla innych instytucji i osób prywatnych do zainteresowania się ekologicznymi rozwiązaniami, do poszukiwania i inwestowania w przyjazne dla środowiska, odnawialne źródła energii. Wiele osób na przykładzie naszych szkół zobaczy i przekona się, że „to działa". Część z nich być może w kolejnym kroku sięgnie po takie rozwiązania. Nie lekceważyłbym tego aspektu, bo pierwszym krokiem do dobrostanu naszej planety jest zadbanie o ekologiczne rozwiązania w naszym najbliższym otoczeniu. Troska o środowisko to współcześnie wręcz cywilizacyjne wyzwanie dla ludzkości. Ale musimy rozumieć, że składają się na to małe działania nas wszystkich. A my – jako społeczność szkolnictwa artystycznego – staramy się znaleźć w awangardzie tych działań.

Czy realizowane w ramach projektu prace wpłyną pozytywnie na rozwój nowej oferty edukacyjno-kulturalnej placówek poddanych termomodernizacji?

Jestem przekonany, że tak się stanie. Szkoła artystyczna to nie tylko kształcenie, to także życie kulturalne, to także warsztaty, przesłuchania, wystawy, koncerty, spotkania – od lokalnych po międzynarodowe. Lepsze warunki lokalowe pozwolą na poszerzanie oferty w każdym z aspektów funkcjonowania szkoły, będą przyciągać więcej nowych uczniów, liczniejszą publiczność, organizatorów większej liczby różnych przedsięwzięć, poprawią jakość pracy i pozwolą na obniżenie kosztów funkcjonowania. Widzę w tym same korzyści.

Na przykład szkoły muzyczne dzięki termomodernizacji zyskały większą możliwość nawiązywania aktywnej współpracy z instytucjami kulturalnymi i oświatowymi, zarówno lokalnymi, jak i ogólnopolskimi oraz zagranicznymi i międzynarodowymi, gdyż dzięki bazie lokalowej i instrumentalnej mogą z powodzeniem organizować koncerty, przesłuchania czy warsztaty z udziałem najwybitniejszych artystów młodego pokolenia z całej Polski i z zagranicy.

Podsumowując – termomodernizacja to projekt, który wymagał mnóstwa pracy i ogromnego zaangażowania wielu osób. Ale w kolejnych latach, a nawet dziesięcioleciach, przyniesie on różnorodne korzyści. Chciałbym więc w tym miejscu podziękować tysiącom ludzi, którzy w nim uczestniczyli w różnym charakterze. Bez nich, podejmowanych przez nich decyzji, ich uwagi, wiedzy, troski, często determinacji, a zawsze otwartości i zaangażowania – realizacja tego zadania nie byłaby możliwa.

Państwowa Szkoła Muzyczna w Gorlicach, fot. Henryk Rąpała